

O B S A H

Úvodník <i>Jarmila Lajčáková</i>	1
Ideové a inštitucionálne zmeny v oblasti menšinovej politiky <i>Jarmila Lajčáková</i>	1
Prípady Labsi a národná bezpečnosť <i>Zuzana Številová</i>	2
Dvojnásobná medzinárodná blamáž v ten istý deň: Prípady <i>Koky a ďalší</i> a <i>N.B.</i> proti Slovensku <i>Jarmila Lajčáková</i>	4
Búranie rómskych domov a chatrčí je neľudské a zrejme aj nezákonné. Dá sa však aj inak. <i>Jarmila Lajčáková</i>	6
Podpora nedemokratických a otvorene diskriminačných politík znepokojuje <i>Elena Gallová Kriglerová</i>	7
Utlačovaný národ? <i>Ivan Šimko</i>	9
Zúfalé učiteľky a odmietané rómske deti v Dobšinej <i>Elena Gallová Kriglerová</i>	10
O predstavách o Rómoch a nastavení verejných politík: správa z výskumu <i>Ľuboš Kovács, Martin Kanovský</i>	10
Otvorený list predstaviteľom štátu k stupňujúcemu sa napätiu a násilnému konaniu voči Rómom“ <i>CVEK</i>	12

Ú V O D N Í K

JARMILA LAJČÁKOVÁ

Zmeny inštitucionálnej ochrany ľudských a menšinových práv signalizujú aj ideový posun. V úvodnom texte argumentujeme, že menšinové práva nie sú zasadené do rámca ľudských práv, ale „osobitne“ ako téma národných záujmov menšín. Dôvod, prečo tento posun prináša aj zníženie rozsahu menšinových práv a nie „zrovnocnenie statusu“ so štátotvorným národom naznačuje Ivan Šimko. Vo svojom príspevku o prednáške Larryho Wolffa vysvetľuje, že podpora odlišností národnostných menšín a kultúrnej rozmanitosti je politickými elitami vnímaná apriórne ako ohrozenie národných záujmov. Vládnuce elity preto hľadajú kompromisné riešenia, „vďaka ktorým krajina získava prístup k eurofondom a dôveryhodnosti investorov“. Obsadenie úradu splnomocnenca pre menšiny práve zástupcom najpočetnejšej národnostnej minority je zjavným kompromisom, ktorý zabráni úplnej medzinárodnej blamáži aj toku európskych peňazí do krajiny.

Oslabenie menšinovej a ľudskoprávnej politiky je prinajmenšom nemúdre v období, keď Slovenská

IDEOVÉ A INŠTITUCIONÁLNE ZMENY V OBLASTI MENŠINOVEJ POLITIKY

JARMILA LAJČÁKOVÁ

Pri hodnotení menšinovej politiky vychádzame z princípu spravodlivosti a rešpektu ľudskej dôstojnosti. Za pokrok považujeme opatrenia, ktoré smerujú k prehĺbovaniu rovnosti medzi členmi a členkami menšín a väčšiny. Naopak, negatívne hodnotíme politiky, ktoré v zajať konštrukcie menšín ako hrozby znižujú možnosti príslušníkov a príslušníčok menšín žiť v tejto krajine dôstojný život (tzv. sekuritizácia diskurzu).

Ako hodnotiť zmeny v inštitucionálnej ochrane menšinových práv realizované v druhom štvrtroku roku 2012? Spolu s novým inštitucionálnym rámcom zmenila nová vláda najmä ideové nastavenie menšinovej politiky. Vyňala totiž tému národnostných práv menšín z rámca ľudských práv tak, ako ju pôvodne nastavil najmä úrad podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny vedený Rudolfom Chmelom.

Menšinové práva chápané ako súčasť ľudských práv sa sústreďujú na jednotlivca. To znamená, že sa zameriavajú na otázku, ako môže podpora menšinovej kultúry či jazyka zlepšovať možnosti viesť rovnako plnohodnotný život aj príslušníkom a príslušníčkam menšiny. Napríklad výučba v materinskom menšinovom jazyku uľahčuje dieťaťu štúdium a zvyšuje jeho šance na úspech. Menšinové práva zdôvodňované ako súčasť ľudských práv zároveň nikdy nemôžu mať podobu, ktorá by potláčala individuálne práva. Ľudské práva totiž neprivilujú jeden zdroj individuálnej identity nad druhým, ako napríklad národnostné prináležanie nad rodom, socio-ekonomickým statusom či zdravotným znevýhodnením. Podpora menšinovej politiky ako ľudsko-právnej politiky je dôležitá aj preto, že redukuje sekuritizáciu menšín a menšinových práv.

Nová vláda sa od tohto smerovania výrazne odklonila. Vládny návrh tzv. kompetenčného zákona¹ triešti agendu ľudských práv medzi rezorty, ktoré nemajú ani dostatočné kompetencie a ani odborné a personálne kapacity na jej zastavenie. Práva národnostných menšín boli vytrhnuté ako národná téma, ktorá bola „velkoryso“ ponúknutá predstaviteľom politickej strany najpočetnejšej menšiny. Na prvý pohľad sa môže zdať, že rámcovanie práv národnostných menšín ako témy národných záujmov celej menšiny a nie jej jednotlivých príslušníkov je istým spôsobom pokrokom. Aj obsadenie novovytvoreného postu splnomocnenca vlády pre národnostné menšiny práve príslušníkom menšiny, ktorý sa téme dlhodobo venuje, Lászlóm Nagyom, možno považovať za zvýšenie možností menšín rozhodovať o témach týkajúcich sa ich komunít (aspoň jednej).

Inštitucionálna zmena však v skutočnosti spolu so zúžením participatívnych menšinových práv prináša výrazne zníženie dôležitosti témy práv národnostných menšín. Zrušenie úradu podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny a jeho nahradenie novým úra-

„Podpora menšinovej politiky ako ľudsko-právnej politiky je dôležitá preto, že redukuje sekuritizáciu menšín a menšinových práv. Nová vláda sa však od tohto smerovania výrazne odklonila.“

„Na prvý pohľad sa môže zdať, že rámcovanie práv národnostných menšín ako témy národných záujmov celej menšiny a nie jej jednotlivých príslušníkov je istým spôsobom pokrokom. Inštitucionálna zmena však v skutočnosti spolu so zúžením participatívnych menšinových práv prináša výrazne zníženie dôležitosti témy práv národnostných menšín.“

1 Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č.575/2001 Z.z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov (tzv. kompetenčný zákon), ktorý bol schválený uznesením Vlády SR 226/2012 dňa 31.05.2012 a následne posunutý do parlamentu.

republika dostala od Európskeho súdu pre ľudské práva tri veľmi nelichotivé rozsudky o zlyhaní štátu pri ochrane práv najzraniteľnejších skupín, ktoré podrobne rozoberáme v tomto vydaní štvrtročníka. Je odvážne najmä v čase stupňujúceho sa internetického napätia odkrytého tragédiou v Hurbanove, ktorú popisuje vo svojom príspevku Elena Gallová Kriglerová. Je zarážajúce v čase, keď sa samosprávy stále častejšie uchylujú k populistickým riešeniam, akým je búranie rómskych príbytkov, ktoré považujeme za nielen nemorálne, ale zrejme aj nezákonné. Zistenia dlhodobého antropologického výskumu Ľuboša Kovácsa a Martina Kanovského medzi Rómami upozorňujú okrem iného na silu stereotypov, ktoré nielen bránia menšine vymaniť sa z pasce závislosti, ale tvoria základ aj pre verejnú politiku.

Milé čitateľky a čitatelia,

verím, že kritický tón tohto vydania Menšinovej politiky na Slovensku Vás v čase letných dovolení neodradí od jeho čítania. Naopak, dúfam, že Vás bude inšpirovať k úvahe o principiálnejších riešeniach témy, ktorej koreňom je podľa môjho názoru „slovenská otázka“, nie „maďarská či rómska otázka“, ako si mnohí myslia. ■

>> IDEOVÉ A INŠTITUCIONÁLNE ZMENY V OBLASTI MENŠINOVEJ POLITIKY

dom vládneho splnomocnenca pre menšiny znamená nahradenie výkonného orgánu na úrovni člena vlády poradným úradom s minimom kompetencií, ktoré majú najmä monitorovací charakter. Jeho možnosti presadiť zmenu v ochrane práv menšín sú podmienené dobrou vôľou vedúceho úradu vlády, pod ktorého úrad splnomocnenca spadá. Zatiaľ čo „starý“ podpredseda sa spolupodieľal „na plnení úloh týkajúcich sa výchovy a vzdelávania, vrátane výchovy a vzdelávania národnostných menšín“, splnomocnenec má „dbať o skvalitnenie výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín“.² Jednoducho povedané, splnomocnenec má zodpovednosť, ale nemá možnosti.

Posun k vnímaniu menšín ako hrozby azda najvýraznejšie symbolicky zachytáva zmenený štatút úradu splnomocnenca vlády pre rómske komunity. Jednou z najzásadnejších zmien je prechod pôsobnosti splnomocnenca spod úradu predsedníčky vlády pod ministerstvo vnútra.³ Predkladacia správa k štatútu nezdôvodnila, prečo táto oblasť, ktorá pokrýva najmä témy ľudských práv, sociálnej inklúzie, zamestnanosti, vzdelania či bývania bude zastrešovaná práve silovým rezortom. Deklarovaný úmysel presunu úradu z Bratislavy na východné Slovensko navyše súčasne signalizuje pokus o zníženie možnosti vplyvať na tvorbu politiky ústrednými orgánmi štátnej správy so sídlom v hlavnom meste.

Nové inštitucionálne zmeny v oblasti menšinovej politiky nenapĺňajú záväzok novej vlády zachovať deklarovaný status quo v ochrane práv národnostných menšín. Vláda politicky veľmi zručne obsadila nový dôležitý post splnomocnenca pre národnostné menšiny a pravdepodobne aj splnomocnenca pre rómske komunity práve príslušníkmi menšín a zároveň predstaviteľmi opozície. Ich možnosti presadiť výraznejšie zmeny v tejto oblasti sú však podmienené dobrou vôľou vláducej strany. Tá svojím novým smerovaním potvrdila, že požiadavky menšín nevníma ako otázky rovnosti a spravodlivosti, ale ako ohrozenie záujmov tzv. štátotvorného národa definovaného v etnickom zmysle. ■

„Posun k vnímaniu menšín ako hrozby azda najvýraznejšie symbolicky zachytáva zmenený štatút úradu splnomocnenca vlády pre rómske komunity. Predkladacia správa k štatútu nezdôvodnila, prečo táto oblasť, ktorá pokrýva najmä témy ľudských práv, sociálnej inklúzie, zamestnanosti, vzdelania či bývania bude zastrešovaná práve silovým rezortom.“

2 Čl.3 ods-2 písm e) Štatútu Splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny schváleného uznesením vlády SR č.262/2012 zo dňa 13.06.2012].

3 Štatút bol schválený uznesením vlády SR č.308/2012 zo dňa 27.06.2012.

PRÍPAD LABSI A NÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ

ZUZANA ŠTEVULOVÁ¹

Článok sa zaoberá nedávnym rozsudkom Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP) v prípade *Labsi*, ktorým súd rozhodol, že vyhostením Mustaphu Labsiho do Alžírka v roku 2010 Slovenská republika porušila článok 3 (zákaz mučenia a iného neľudského a ponižujúceho zaobchádzania), 13 (právo na účinný opravný prostriedok) a 34 (právo na podanie individuálnej sťažnosti) Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“). Autorka približuje niektoré dôležité fakty prípadu, vrátane odôvodnenia, ktoré ESLP v rozsudku použil, a zamýšľa sa nad tým, či bolo konanie štátu legitímne a čo je a môže byť jeho následkom.

Pred dvomi rokmi sa Slovenská republika rozhodla vzoprieť Európske mu súdu pre ľudské práva, Ústavnému súdu SR, ako aj Najvyššiemu súdu SR a vyhostila Mustaphu Labsiho do Alžírka. Vyhostenie prebehlo napriek predbežnému opatreniu ESLP, ktoré Slovensku zakazovalo vyhostenie Labsiho, a tiež napriek rozsudku Najvyššieho súdu SR, ktorý skonštatoval neprípustnosť vydania Labsiho do Alžírka z dôvodu, že mu tam hrozí mučenie.

Vtedajší a súčasný minister vnútra Robert Kaliňák (Smer – SD) odôvodnil svoje rozhodnutie tým, že „vyhostenie Mustafu Labsiho je predovšetkým víťazstvo zdravého rozumu a zároveň garanciou bezpečnosti našich občanov. Nemôžeme si dovoliť, aby sa na našom území voľne pohyboval človek, ktorý bol viackrát odsúdený za trestné činy terorizmu.“ Minister poukázal aj na diplomatické záruky alžírkej vlády, ktoré Slovenská republika dostala a ktoré mali jednoznačne zaručovať Labsimu štandardný nezávislý súdny proces, a tiež to, že mu nehrozí ani mučenie ani trest smrti. Kaliňák sa odvolával na to, že podobný postup zvolili aj iné členské štáty EÚ s tým, že ani v jednom z týchto prípadov neboli naplnené hrozby mučenia. Podľa vtedajšieho vyjadrenia ministerstva vnútra tak štát urobil „aj s rizikom možného porušenia práva na individuálnu sťažnosť“ v presvedčení, že nedošlo k porušeniu práv v merite vecí“ s tým, že v podobných prípadoch bola uložená sankcia za nerespektovanie predbežného opatrenia ESLP „len niekoľko tisíc eur“. Ministerstvo poukazovalo na diplomatické záruky poskytnuté Alžírskom, že Labsimu nehrozí mučenie a bude mať zaručený spravodlivý súdny proces. Podľa ministerstva v tomto prípade prevážilo právo ochrany slovenských občanov pred osobou odsúdenou za trestné činy terorizmu.³

O dva roky neskôr je po májovom rozsudku ESLP jasné, že Slovenská republika, členský štát Európskej únie, zmluvný štát Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ako aj všetkých ďalších významných medzinárodných ľudskoprávných dokumentov svojím konaním porušila článok 3 Dohovoru, teda absolútny zákaz vystaviť akúkoľvek osobu hrozbe mučenia, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestu, ako aj čl. 13 Dohovoru, teda právo na účinný prostriedok nápravy a napokon aj čl. 34, právo na individuálnu sťažnosť. Podľa ESLP sme

„Pred dvomi rokmi Slovenská republika vyhostila Mustaphu Labsiho do Alžírka a to aj napriek predbežnému opatreniu ESLP a rozsudku Najvyššieho súdu SR, ktorý konštatoval neprípustnosť vydania Labsiho do Alžírka z dôvodu, že mu tam hrozí mučenie. Podľa vtedajšieho ministra vnútra bolo vydanie Labsiho víťazstvom zdravého rozumu a zároveň garanciou bezpečnosti našich občanov.“

1 Autorka je právničkou v občianskom združení Liga za ľudské práva a od roku 2006 poskytuje právnu pomoc a poradenstvo žiadateľom o azyl, azylantom a cudzincom s doplnkovou ochranou ako aj cudzincom na Slovensku.

2 *Labsi proti Slovensku*, sťažnosť č. 33809/08, rozsudok z 15. mája 2012

3 http://m.tvnoviny.sk/bin/mobile/index.php?article_id=548662

teda porušili „práva v merite vecí“, ktoré podľa vyjadrenia ministerstva z roku 2010 vyhostením porušené neboli. ESĽP zároveň rozhodol, že

„Po májovom rozhodnutí ESĽP je jasné, že Slovensko svojím konaním v prípade Mustaphu Labsiho porušilo absolútnu zákaz vystaviť akúkoľvek osobu hrozbe mučenia, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestu.“

zaujme stanovisko.⁴ Do dnešného dňa sa tak nestalo, a to ani zo strany ministerstva spravodlivosti.

Cieľom tohto článku je zosumarizovať hlavné body rozsudku ESĽP a porovnať ich s tvrdeniami a argumentmi Slovenskej republiky.

PREDBEŽNÉ OPATRENIE PODĽA ČL. 39 PRAVIDIEL SÚDU

V jedinom vyjadrení, ktoré minister Kaliňák k prípadu po zverejnení rozsudku poskytol tvrdí, že podľa jeho názoru predbežné opatrenie ESĽP v čase vyhostenia Labsiho neplatilo. Minister zrejme úplne zabudol na vyjadrenia z apríla 2010, kedy tvrdil, že Slovensko vedome porušilo predbežné opatrenie ESĽP a to aj pod hrozbou prípadnej finančnej sankcie. Ak by sme aj pripustili, že od daného času minister ako právnik dospel vlastnou právnou úvahou k tomu, že predbežné opatrenie nazoj v apríli 2010 neplatilo, rozsudok ESĽP nás z tohto omylu vyvedie.

Ako ESĽP uvádza, dňa 18. júla 2008, teda v deň podania sťažnosti, rozhodol súd o vydaní predbežného opatrenia podľa čl. 39 Pravidiel Súdu s tým, že sťažovateľ *nemôže byť vydaný* do Alžíriska.⁵ Dňa 13. augusta 2008 ESĽP znova rozhodol o tom, že podľa čl. 39 Pravidiel Súdu sťažovateľ *nemôže byť vyhostený* do Alžíriska. Platnosť predbežného opatrenia súd určil na obdobie „dvoch týždňov nasledujúcich po výsledku azylového konania, po výsledku konania o vyhostení, ak k tomu príde a, ak to bude potrebné, po výsledku akejkoľvek sťažnosti, ktorú [sťažovateľ] podá [podal] na Ústavný súd vo vzťahu k uvedeným konaniam.“⁶

Dňa 16. apríla 2010 na žiadosť právneho zástupcu ESĽP zaslaný vysvetľujúci list, v ktorom potvrdil platnosť predbežného opatrenia z 13. augusta 2008 s tým, že toto predbežné opatrenie trvá dovtedy, kým Ústavný súd rozhodne o jeho sťažnosti. Kópia tohto listu bola doručená aj vláde s upozornením na trvanie platnosti predbežného opatrenia.⁷

Dňa 22. apríla 2010 informovalo Ministerstvo vnútra SR verejnosť o vyhostení M. Labsiho do Alžíriska, o čom právny zástupca sťažovateľa informoval ESĽP. Ten okamžite vyzval vládu, aby sa k predmetným informáciám vyjadрила. Vláda listom z 26. apríla 2010 zaslaným ESĽP potvrdila, že Labsi bol do Alžíriska vyhostený 19. apríla 2010 na základe rozhodnutia o administratívnom vyhostení a zákaze vstupu z roku 2006. V nasledujúcej komunikácii s ESĽP ministerstvo vnútra zdôraznilo, že v tomto prípade prevládla potreba ochraňovať spoločnosť pred osobou, ktorá bola uznaná vinnou z príslušnosti k teroristickej organizácii a že konanie Slovenska nebolo v rozpore so záväzkami vyplývajúcimi z Dohovoru.⁸

Súd však argumenty slovenskej vlády neuznal a skonštatoval, že vyhostením Labsiho v rozpore s predbežným opatrením, okrem toho ešte

4 <http://www.sme.sk/c/6377667/labsimu-musime-za-vyhostenie-zaplatis-odskodne.html>

5 „the applicant should not be extradited to Algeria“, rozsudok ESĽP v prípade Labsi proti Slovensku, 15.05.2012, str. 8 bod 48 rozsudku

6 „On 13 August 2008 the Acting President of the Chamber again decided to indicate to the respondent Government under Rule 39 that the applicant should not be expelled to Algeria. The measure was to remain in force “for a period of two weeks following the outcome of the asylum proceedings, the ensuing expulsion proceedings as the case [might] be and, as appropriate, of any complaint which [the applicant] lodge[d] with the Constitutional Court in respect of those proceedings.“ rozsudok ESĽP v prípade Labsi proti Slovensku, 15.05.2012, str. 8, bod 49 rozsudku

7 Rozsudok ESĽP v prípade Labsi proti Slovensku, 15.05.2012, str. 8, bod 51, 52 rozsudku

8 List z 10. mája 2010, Rozsudok ESĽP v prípade Labsi proti Slovensku, 15.05.2012, str. 8, bod 55 a nasl. rozsudku

predtým, ako bol prípad vôbec komunikovaný s vládou a sťažovateľom vo vzťahu k prípustnosti a dôvodom sťažnosti, Slovensko zabránilo ESĽP riadne preskúmať okolnosti sťažnosti a ochrániť sťažovateľa pred zaobchádzaním v rozpore s čl. 3 Dohovoru. Výsledkom konania Slovenska bolo, že sťažovateľovi zabránilo v účinnom uplatnení práva na individuálnu sťažnosť podľa čl. 34 Dohovoru.⁹

Je teda zrejmé, že predbežné opatrenie ESĽP v čase vyhostenia Labsiho do Alžíriska platilo, o čom bolo Slovensko osobitne písomne informované len pár dní pred tým, ako k vyhosteniu došlo.

PORUŠENIE ČL. 3 DOHOVORU

Vo vzťahu k najdôležitejšiemu bodu sťažnosti, a to, že Slovensko vyhostením Labsiho konalo v rozpore s čl. 3 Dohovoru, ESĽP jednoznačne uznal námietky sťažovateľa a rozhodol, že sme porušili svoj záväzok nevystaviť žiadnu osobu mučeniu, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.

ESĽP poukázal na princípy, z ktorých vychádza jeho judikatúra v tejto oblasti a zdôraznil, že štáty majú právo na ochranu svojho územia a obyvateľov pred terorizmom. Štáty majú právo rozhodnúť o vyhostení osôb, ktoré nie sú štátnymi občanmi a ohrozujú národnú bezpečnosť. Nie je úlohou ESĽP posudzovať, či konkrétna osoba je alebo nie je rizikom pre národnú bezpečnosť, musí však preskúmať, či vyhostenie tejto osoby neporušilo jej práva zaručené Dohovorom. Súd zdôraznil absolútnu povahu čl. 3 a to aj vo vzťahu k osobám, ktoré sú alebo môžu byť hrozbou pre národnú bezpečnosť. Ak v konkrétnom prípade existujú dôkazy o tom, že vyhostením môže byť osoba vystavená zaobchádzaniu v rozpore s čl. 3 Dohovoru, deportácia takejto osoby je v rozpore Dohovorom.

Vo svojom rozsudku ESĽP poukázal na to, že diplomatické záruky, ktoré Alžírsko poskytlo Slovensku, mali všeobecnú povahu a mali byť teda skúmané vo svetle informácií o dianí v krajine. ESĽP sa odvolal aj na rozsudok Najvyššieho súdu SR, ktorým súd vyslovil, že Labsiho vydanie do Alžíriska je neprípustné práve z dôvodu, že by mu tam hrozilo mučenie.¹⁰

ESĽP v rozhodnutí vychádzal aj zo svojich predchádzajúcich rozsudkov *Daoudi*¹¹ a *H.R.*¹², v ktorých skúmal situáciu v Alžírsku vo vzťahu k vyhosteniu sťažovateľov a skonštatoval, že od vydania týchto rozsudkov sa situácia zásadne nezmenila, a tak nenašiel žiadne dôvody, pre ktoré by sa odchyľil od svojej predchádzajúcej judikatúry. Podľa ESĽP existovali v čase vyhostenia sťažovateľa oprávnené dôvody sa domnievať, že bude vystavený reálnemu riziku zaobchádzania v rozpore s čl. 3 Dohovoru.

ESĽP neuznal ani dôvody vlády, že v prípade prevládla potreba chrániť slovenskú spoločnosť a národnú bezpečnosť, a zdôraznil absolútnu povahu ochrany pred mučením, teda, že žiadne dôvody neoprávňujú štát vystaviť osobu riziku mučenia.

V tejto súvislosti ESĽP poukázal aj na to, že podľa dostupných informácií bol Labsi okamžite po vrátení do Alžíriska zadržaný príslušníkmi DRS¹³ na 12 dní a až potom bol prevezený do väznice El Harrach, kde by sa mal v súčasnosti nachádzať. Alžírsko neodpovedalo na žiadosť Slovenska o umožnenie návštevy zástupcu ministerstva vnútra s cieľom preveriť situáciu Mustaphu Labsiho priamo na mieste. Okrem toho Slovensko neposkytlo

9 Rozsudok ESĽP v prípade Labsi proti Slovensku, 15.05.2012, str. 8, bod 141 a nasl. rozsudku

10 Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo 7. augusta 2008, ktorým Najvyšší súd SR rozhodol o neprípustnosti vydania Mustaphu Labsiho do Alžíriska na trestné stíhanie z dôvodu opodstatnených obáv, že M. Labsi bude v prípade vydania vystavený zaobchádzaniu v rozpore s čl. 3 Dohovoru.

11 Daoudi proti Francúzsku, sťažnosť č. 19576/08, rozsudok z 3. decembra 2009

12 H.R. proti Francúzsku, sťažnosť č. 64780/09, rozsudok z 22. septembra 2011

13 Department of Security and Information, podľa správ Amnesty International ide o štátny orgán, ktorý je zodpovedný za neoprávnené zadržovanie a mučenie osôb podozrivých z terorizmu, pozri napríklad bod 87 a nasl. rozsudku Súdu

„ESĽP neuznal dôvody slovenskej vlády, že v prípade M. Labsiho prevládla potreba chrániť slovenskú spoločnosť a národnú bezpečnosť, a zdôraznil absolútnu povahu ochrany pred mučením. Žiadne dôvody teda neoprávňujú štát vystaviť osobu riziku mučenia.“

Labsiho právnenému zástupcovi pomoc pri obnovení kontaktu so sťažovateľom. Z uvedeného podľa ESĽP vyplýva, že záruky, ktoré boli Alžírskom poskytnuté, neboli dostatočné a nemohli teda ovplyvniť rozhodnutie ESĽP.

PORUŠENIE ČL. 13 – PRÁVO NA ÚČINNÝ PROSTRIEDOK NÁPRAVY

ESĽP tiež rozhodol, že vyhostením Labsiho len jeden pracovný deň po tom, čo mu bol doručený konečný rozsudok Najvyššieho súdu SR vo veci jeho žiadosti o azyl, mu bolo znemožnené obrátiť sa so sťažnosťou na Ústavný súd SR a tým bolo porušené jeho právo na účinný prostriedok nápravy zaručené čl. 13 Dohovoru.

Na záver ESĽP rozhodol, že priznáva Mustaphovi Labsimu finančné odškodnenie vo výške 15 000 EUR a náhradu trov právneho zastúpenia vo výške 2 500 EUR, ktoré je Slovenská republika povinná zaplatiť na účet jeho právneho zástupcu do troch mesiacov od právoplatnosti rozsudku.

Či sa nám to páči alebo nie, rozsudok ESĽP v prípade *Labsi* poukázal na záväzky, ktoré Slovensko musí v oblasti ľudských práv rešpektovať a dodržiavať bez ohľadu na to, o akú osobu sa práve jedná.

Mlčanie štátu, najmä ministerstiev vnútra a spravodlivosti, v takej zásadnej otázke, akou je uznanie Slovenskej republiky zodpovednej za to, že sme niekoho vystavili hrozbe mučenia, poukazuje na zásadné hodnotové problémy, ktorými naša spoločnosť trpí.

„Mlčanie štátu v takej zásadnej otázke, akou je uznanie zodpovednosti SR za to, že sme niekoho vystavili hrozbe mučenia, poukazuje na zásadné hodnotové problémy, ktorými naša spoločnosť trpí. Konanie štátu vyvoláva dojem, že je správne nadradovať národnú bezpečnosť nad základné ľudské práva kohokoľvek, osobitne cudzincov. Zároveň tak podryva základy demokracie a ochrany ľudských práv, na ktorých by SR mala byť postavená.“

Konanie štátu a jeho predstaviteľov, ktoré vyvoláva dojem, že je v poriadku a správne, ak sa národná bezpečnosť nadradí nad základné ľudské práva kohokoľvek, osobitne cudzincov, vážnym spôsobom podryva základy demokracie a ochrany ľudských práv, na ktorých by Slovenská republika mala byť postavená.

V poslednom čase sme si ako by zvykli nevnímať cudzincov ako ľudské bytosti. Dokonca ich označujeme za „nelegálnych migrantov“, „ilegálov“, čím ako by sme popierali ich samotné právo na existenciu.

Opatrenia a rozhodnutia, ktoré prijímame v oblasti vstupu a pobytu alebo zamestnávania cudzincov odôvodňujeme primárne potrebou ochrany Slovenskej republiky a verejného záujmu. Konkrétne dôkazy o tom, ktorý aspekt národnej bezpečnosti akým konaním bol alebo môže byť ohrozený, teda v čom spočíva hrozba pre národnú bezpečnosť v jednotlivých prípadoch však často poskytnuté nie sú.¹⁴

14 Napríklad v prípade Labsi štát nikdy nekonkretizoval, akým spôsobom by Mustapha Labsi mal ohrozovať bezpečnosť Slovenska. Prakticky od jeho príchodu na Slovensko v roku 2006 bol takmer neustále vo vydávacej väzbe, v útvare policajného zariadenia pre cudzincov alebo v tábore pre žiadateľov o azyl pod dohľadom polície. Ministerstvo vnútra na dohľad nad Labsim

Tým vo vzťahu k cudzincom a k verejnosti vysielame negatívnu informáciu. Na cudzincov pôsobíme zneisťujúco a utvrdzujeme ich v presvedčení, že ich život je v našich rukách, že ich tu iba trpíme a sú tu len v postavení hostí, nie preto, aby tu našli nový domov.

Vo verejnosti zároveň podporujeme predstavu, že cudzinci sú potenciálnou hrozbou, na odvrátenie ktorej môžeme legitímne využiť všetky prostriedky vrátane konania, ktoré porušuje ich základné práva. Cudzinci sa tak aj v našej spoločnosti postupne dostávajú do vylúčeného postavenia, čo najviac pociťujú tí, ktorých

máme z určitého dôvodu chrániť, ako sú napríklad cudzinci s doplnkovou ochranou.¹⁵ Postoje verejnosti ako aj politických predstaviteľov štátu majú negatívny dopad na integráciu cudzincov a predznamenávajú skutočnosť, že Slovensko nemá zatiaľ záujem využívať ani nesporné ekonomické, kultúrne a demografické prínosy migrácie. Z dlhodobého hľadiska práve takéto postoj môže poškodzovať naše záujmy.

Veľmi znepokojujúca je aj skutočnosť, že za posledné mesiace ide v prípade *Labsi* o jeden zo štyroch rozsudkov, v ktorých ESĽP skonštatoval, že Slovensko porušilo článok 3 Dohovoru¹⁶. V ostatných troch prípadoch ide o sťažovateľov rómskej národnosti, ktorí porušenie svojho práva spájali práve s touto skutočnosťou. Obávame sa, že najzákladnejšie práva osôb, ktoré sú príslušníkmi menšín alebo cudzincami, požívajú na Slovensku inú – menšiu – hodnotu a ochranu ako práva „väčšinového“ obyvateľstva. V skutočnosti tak tradičné hodnoty západnej civilizácie ohrozujeme práve my.

AKO ZVRÁTIŤ TENTO NEGATÍVNY VÝVOJ?

Na začiatok by možno stačilo, ak by ministerstvo vnútra a ministerstvo spravodlivosti uznalo, že vyhostením Mustaphu Labsiho sme porušili jeho základné práva, a zároveň by poskytli záruky, že v budúcnosti už k takémuto konaniu nedôjde. Dúfať, že minister Kaliňák vyvodí osobnú zodpovednosť a „pár tisíc eur“ sa rozhodne zaplatiť zo svojho platu a nie z peňazí daňových poplatníkov, je asi naivné. ■

vyvaložilo nemalé finančné prostriedky, pričom o „kvalite“ tohto dohľadu náš Labsi presvedčil svojím útekom zo stráženeho tábora pre žiadateľov o azyl v Rohovciach do Rakúska v roku 2008. Napriek tomu však zrejme v čase od roku 2006 až do jeho vyhostenia nemal možnosť vyvíjať akékoľvek teroristické aktivity na území SR a nič v jeho správaní alebo vyjadreniach nenasvedčovalo tomu, že by v budúcnosti chcel tieto aktivity vyvíjať. Ministerstvo vnútra SR nikdy neprezentovalo žiadne dôkazy, ktoré by svedčili o opaku.

15 Pozri: Bargerová, Z., Fajnorová, K., Chudžíková, A.: Stav integrácie cudzincov s doplnkovou ochranou do spoločnosti a návrhy pre tvorcov verejných politik, Stimul, Bratislava 2011, ISBN 978-80-8127-018-5

16 Rozsudok ESĽP z 8.11.2011 v prípade V.C. proti Slovensku, rozsudok ESĽP z 12. júna 2012 v prípade Koky a ďalší proti Slovensku a rozsudok ESĽP z 12.6.2012 v prípade N.B. proti Slovensku

DVOJNÁSOBNÁ MEDZINÁRODNÁ BLAMÁŽ V TEN ISTÝ DEŇ: PRÍPADY KOKY A ĎALŠÍ A N.B. PROTI SLOVENSKU

JARMILA LAJČÁKOVÁ

Dvanásteho júna, necelý mesiac po skutočne zahanbujúcom rozsudku Európskeho súdu pre ľudské práva (ESĽP) v prípade *Labsi proti Slovensku* utŕžila Slovenská republika na svojej ľudsko-právnej reputácii, a to

hneď dvoma jednohlasnými rozsudkami ESĽP. Oba potvrdzujú, že SR nie je schopná poskytnúť ochranu pred neľudským a ponižujúcim zaobchádzaním príslušníkom a príslušníčkam rómskych komunít. V jednom

„Slovensko utížilo na svojej ľudsko-právnej reputácii hneď troma rozsudkami ESLP. Dva z nich potvrdzujú, že SR nie je schopná poskytnúť ochranu pred neľudským a ponižujúcim zaobchádzaním príslušníkom a príslušníčkam rómskych komunit.“

zaručiť ochranu pred mučením a iným ponižujúcim a neľudským zaobchádzaním. Štát nezabezpečil promptné, efektívne a nestranné vyšetrovanie a potrestanie údajne rasovo motivovaného útoku na ich osoby.

Útoku na osadu predchádzal spor v krčme dňa 28.02.2002 v dedine Gánovce Felice, ktorý vyvolala nerómska čašníčka tým, že odmietla obslúžiť rómskeho zákazníka.² V ten istý večer skupina dvanástich páchatelov v kuklách ozbrojených baseballovými páčkami a kovovými tyčami s hrubo rasistickými nadávkami fyzicky zaútočila na niekoľko

„ESLP zdôraznil, že práve v kontexte rasovo motivovaných útokov na zraniteľné skupiny obyvateľstva majú štáty mimoriadne dbať o riadne a nestranné prešetrenie takýchto incidentov. V prípade ozbrojeného útoku dvanástich mužov na rómsku osadu ESLP konštatoval porušenie procedurálnych záruk článku 3 Dohovoru.“

rodín v ich vlastných domoch v rómskej osade. Rómskym rodinám spôsobila vážne zranenia a škody na majetku.³ Po niekoľkých neúspešných sťažnostiach a odvolaniach namietajúcich neschopnosť slovenských orgánov činných v trestnom konaní riadne prešetriť tento útok sa pán Koky s ďalšími obeťami obrátil na ESLP. Podľa rozhodnutia ESLP sa ochrana článku 3 vzťahuje aj na konanie súkromných osôb, pričom štátne orgány majú povinnosť zabezpečiť promptné a efektívne vyšetrovanie v prípade, ak existuje podozrenie, že k takémuto konaniu došlo.⁴ Slovenské orgány činné v trestnom konaní dostatočne neprešetřili telefonickú komunikáciu ani biologický materiál páchatelov, ktorý polícia odobrala z miesta činu. Súd konštatoval porušenie procedurálnych záruk článku 3 Dohovoru. Zdôraznil pritom, že práve v kontexte rasovo motivovaných útokov na zraniteľné skupiny obyvateľstva majú štáty mimoriadne dbať o riadne a nestranné prešetrenie takýchto incidentov.

N.B. PROTI SLOVENSKU

V ten istý deň bola SR zahanbená aj ďalším dôležitým ľudsko-právnym prípadom Poradne pre občianske a ľudské práva týkajúcim sa násilnej sterilizácie mladej rómskej ženy.⁵ Prípady pani N.B. má niekoľko spoločných znakov s prípadom V.C. z roku 2011, o ktorom sme písali v jednom z predchádzajúcich vydaní Menšinovej politiky na Slovensku.⁶

Pani N.B. sa stala obeťou nezákonného zákroku v gelnickej nemocnici v roku 2001 pri pôrode jej druhého dieťaťa cisárskym rezom presne desať dní pred tým, ako dosiahla plnoletosť. Nemocničný personál si vyžiadala súhlas s vykonaním sterilizácie po podaní silných sedatív na utíšenie pôrodných bolestí pred plánovaným cisárskym rezom.⁷ Pa-

cientku mylne informovali o tom, že v prípade nepodpisania súhlasu so zákrokom umrie. Pacientka nebola schopná posúdiť, čo podpisuje. Pri podpise jej museli pridržať ruku. O niekoľko minút na to sa narodilo jej druhé dieťa a pani N.B. bola následne sterilizovaná. Po pôrode bola umiestnená do izby určenej pre rómske ženy. Viac ako dva týždne po zákroku sterilizačná komisia gelnickej nemocnice *ex post facto* schválila rozhodnutie o zákroku neplostej pacientky s tým, že sterilizácia bola vykonaná na základe jej žiadosti a v záujme ochrany jej života v zmysle sterilizačnej smernice v roku 1972.⁸ Zárok, o ktorom sa pacientka dozvedela o viac ako rok neskôr, ju psychicky aj fyzicky poznačil. Kvôli svojej neplodnosti bola vystavená ostrakizácii zo strany rómskej komunity a bez následkov nezostal ani jej vzťah s manželom.⁹ Pani N.B., podobne ako pani V.C., neúspešne žiadala primerané odškodnenie za protiprávny zákrok, ku ktorému nedala slobodný súhlas ani ona, ani jej matka, ktorá bola v tom čase vzhľadom na jej vek jej zákonnou zástupkyňou. Neúspešne tiež žiadala riadne prešetrenie postupu orgánmi činnými v trestnom konaní.

KOKY A ĎALŠÍ PROTI SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Pán Koky, Róm,¹ spoločne s ďalšími deviatimi rómskymi sťažovateľmi zažalovali SR za to, že im nebola schopná

Podľa názoru sťažovateľky bol dôvodom zákroku jej etnický pôvod. Súd sa na rozdiel od prípadu V.C. zaoberal aj touto časťou sťažnosti. Na základe poskytnutých dokumentov však nemohol „posúdiť, že sterilizácia bola „súčasťou organizovanej politiky, alebo že konanie nemocničného personálu bolo úmyselne rasovo motivované.“ Súčasne súd poukázal na legislatívne nedostatky, ktorých dôsledkom bol nepriemeraný zásah do reprodukčných práv rómskych žien.“

Podľa názoru sťažovateľky bol dôvodom zákroku jej etnický pôvod. Súd sa na rozdiel od prípadu V.C. zaoberal aj touto časťou sťažnosti. Na základe poskytnutých dokumentov však nemohol „posúdiť, že sterilizácia bola „súčasťou organizovanej politiky, alebo že konanie nemocničného personálu bolo úmyselne rasovo motivované.“ Súčasne súd poukázal na legislatívne nedostatky, ktorých dôsledkom bol nepriemeraný zásah do reprodukčných práv rómskych žien.“

Podľa názoru sťažovateľky bol dôvodom zákroku jej etnický pôvod. Súd sa na rozdiel od prípadu V.C. zaoberal aj touto časťou sťažnosti. Na základe poskytnutých dokumentov však nemohol „posúdiť, že sterilizácia bola „súčasťou organizovanej politiky, alebo že konanie nemocničného personálu bolo úmyselne rasovo motivované.“ Súčasne súd poukázal na legislatívne nedostatky, ktorých dôsledkom bol nepriemeraný zásah do reprodukčných práv rómskych žien.“

Podľa názoru sťažovateľky bol dôvodom zákroku jej etnický pôvod. Súd sa na rozdiel od prípadu V.C. zaoberal aj touto časťou sťažnosti. Na základe poskytnutých dokumentov však nemohol „posúdiť, že sterilizácia bola „súčasťou organizovanej politiky, alebo že konanie nemocničného personálu bolo úmyselne rasovo motivované.“ Súčasne súd poukázal na legislatívne nedostatky, ktorých dôsledkom bol nepriemeraný zásah do reprodukčných práv rómskych žien.“

Podľa názoru sťažovateľky bol dôvodom zákroku jej etnický pôvod. Súd sa na rozdiel od prípadu V.C. zaoberal aj touto časťou sťažnosti. Na základe poskytnutých dokumentov však nemohol „posúdiť, že sterilizácia bola „súčasťou organizovanej politiky, alebo že konanie nemocničného personálu bolo úmyselne rasovo motivované.“ Súčasne súd poukázal na legislatívne nedostatky, ktorých dôsledkom bol nepriemeraný zásah do reprodukčných práv rómskych žien.“

Podľa názoru sťažovateľky bol dôvodom zákroku jej etnický pôvod. Súd sa na rozdiel od prípadu V.C. zaoberal aj touto časťou sťažnosti. Na základe poskytnutých dokumentov však nemohol „posúdiť, že sterilizácia bola „súčasťou organizovanej politiky, alebo že konanie nemocničného personálu bolo úmyselne rasovo motivované.“ Súčasne súd poukázal na legislatívne nedostatky, ktorých dôsledkom bol nepriemeraný zásah do reprodukčných práv rómskych žien.“

Podľa názoru sťažovateľky bol dôvodom zákroku jej etnický pôvod. Súd sa na rozdiel od prípadu V.C. zaoberal aj touto časťou sťažnosti. Na základe poskytnutých dokumentov však nemohol „posúdiť, že sterilizácia bola „súčasťou organizovanej politiky, alebo že konanie nemocničného personálu bolo úmyselne rasovo motivované.“ Súčasne súd poukázal na legislatívne nedostatky, ktorých dôsledkom bol nepriemeraný zásah do reprodukčných práv rómskych žien.“

Podľa názoru sťažovateľky bol dôvodom zákroku jej etnický pôvod. Súd sa na rozdiel od prípadu V.C. zaoberal aj touto časťou sťažnosti. Na základe poskytnutých dokumentov však nemohol „posúdiť, že sterilizácia bola „súčasťou organizovanej politiky, alebo že konanie nemocničného personálu bolo úmyselne rasovo motivované.“ Súčasne súd poukázal na legislatívne nedostatky, ktorých dôsledkom bol nepriemeraný zásah do reprodukčných práv rómskych žien.“

Podľa názoru sťažovateľky bol dôvodom zákroku jej etnický pôvod. Súd sa na rozdiel od prípadu V.C. zaoberal aj touto časťou sťažnosti. Na základe poskytnutých dokumentov však nemohol „posúdiť, že sterilizácia bola „súčasťou organizovanej politiky, alebo že konanie nemocničného personálu bolo úmyselne rasovo motivované.“ Súčasne súd poukázal na legislatívne nedostatky, ktorých dôsledkom bol nepriemeraný zásah do reprodukčných práv rómskych žien.“

1 Koky a ďalší proti Slovenskej republike, sťažnosť 13624/03, rozsudok z 12.06.2012

2 *Ibid.* para 4.

3 *Ibid.* para 53.

4 *Ibid.* para 213.

5 N.B. proti Slovensku, sťažnosť č. 29518/10

6 Jarmila Lajčáková, „Kedy sa dočkáme riadneho prešetrenia násilných sterilizácií rómskych žien? Menšinová politika na Slovensku 4/2012, dostupné na http://www.cvek.sk/uploaded/files/Mensinova%20politika%20na%20Slovensku%2004_2011.pdf

7 N.B. proti Slovensku, sťažnosť č. 29518/10, para 8.

8 *Ibid.* para 19.

9 *Ibid.* para 18.

10 *Ibid.* para 77.

11 *Ibid.* para 121.

12 Tlačová správa Poradne pre občianske a ľudské práva zo dňa 13.06.2012.

BÚRANIE RÓMSKÝCH DOMOV A CHATRČÍ JE NEĽUDSKÉ A ZREJME AJ NEZÁKONNÉ. DÁ SA VŠAK AJ INAK.

JARMILA LAJČÁKOVÁ

V uplynulom štvrtroku pokračovali rozmáhajúce sa praktiky búrania príbytkov chudobných Rómov. Takéto postupy sú pritom nielen otáznou z hľadiska legality, ale rozhodne neriešia problém chudoby a vylúčenia Rómov. Problém nelegálnych osád sa pritom dá riešiť aj inak ako represiou. O tom svedčia skúsenosti starostov a starostiek, ktorí vysporiadali pozemky pod rómskymi obydliami už pred viac ako dekadou. Práve títo starostovia totiž pochopili, že legalizácia pozemkov na ďalšiu výstavbu je prvou nevyhnutnou podmienkou rozvoja nielen rómskych komunít, ale aj celej obce.

PRI POSUDZOVANÍ LEGÁLNOSTI BÚRANIA RÓMSKÝCH OBYDLÍ ZÁLEŽÍ AJ NA HISTORICKÝCH SÚVISLOSTIACH

V mediálnych úvahách aj pri rozhodovaní príslušných orgánov zjavne absentujú širšie, najmä historické, súvislosti vzniku osád, na ktoré poukázala Anna Jurová, jedna z mála výskumníčov venujúcich sa tejto otázke. Vo svojom výskume o vzniku a lokalizácii rómskych osídlení na Slovensku konštatuje: „Rómovia sa na tomto teritóriu neusadzovali nelegálne a ani svoje osady, kolónie, tábory, péra nezakladali bez povolenia vrchnosti, ale dokonca v intenciách ich priamych príkazov a nariadení.“¹

„V mediálnych úvahách aj pri rozhodovaní príslušných orgánov zjavne absentujú širšie, najmä historické, súvislosti vzniku osád. Historicky je existencia segregovaných osád často dôsledkom represívnych opatrení vytlačujúcich nepopulárnu menšinu na okraj. Práve tieto širšie okolnosti spoločne s kontextom konkrétnej osady a jej obyvateľov sú rozhodujúce pri právnom posúdení postupov orgánov verejnej moci pri demolácii nelegálnych rómskych obydlií.“

Historicky je existencia segregovaných osád často dôsledkom represívnych opatrení vytlačujúcich nepopulárnu menšinu na okraj. Neslávnou vyhláškou fašistického slovenského štátu z roku 1940 ukladala obciam odstránenie cigánskych obydlií „pri verejných, štátnych a vicinálnych cestách“ oddelene „od obce, na mieste odľahlom a obcou vyznačenou... použitím akýchkoľvek donucovacích prostriedkov“.² Komunisti výkupom chudobných chatrčí, likvidáciou časti osád a násilným rozptylom rómskych rodín tiež fakticky legitimizovali existenciu majetkového titulu k týmto obydliam.

V debate o tzv. rómskom príživníctve tiež uniká, že spoločenské transformácie a zavedenie neoliberalných reforiem po roku 1989 nielen neumožnili chudobným Rómom riešenie svojej bytovej situácie, ale naopak prispeli k dramatickému a zrejme stupňujúcu sa nárastu nelegálnych osád po roku 1989.³

Práve tieto širšie okolnosti spoločne s kontextom konkrétnej osady a jej obyvateľov sú rozhodujúce pri právnom posúdení postupov orgánov verejnej moci pri demolácii nelegálnych rómskych obydlií. Nedávny prípad Európskeho súdu pre ľudské práva (ESĽP) *Yordanova a ďalší proti Bulharsku* zo dňa 24. apríla 2012⁴ tiež upozorňuje na dô-

PRÍPAD YORDANOVA A ĎALŠÍ PROTI BULHARSKU

Práve tieto širšie okolnosti spoločne s kontextom konkrétnej osady a jej obyvateľov sú rozhodujúce pri právnom posúdení postupov orgánov verejnej moci pri demolácii nelegálnych rómskych obydlií. Nedávny prípad Európskeho súdu pre ľudské práva (ESĽP) *Yordanova a ďalší proti Bulharsku* zo dňa 24. apríla 2012⁴ tiež upozorňuje na dô-

1 Anna Jurová, „Historický vývoj rómskych osád na Slovensku a problematika vlastníckych vzťahov k pôde („nelegálne osady“) (4/2002) internetový časopis spoločenskovedného ústavu SAV v Košiciach, dostupné na <http://saske.sk/cas/archiv/4-2002/jurova-st.html>

2 *Ibid.*

3 Iveta Radičová, „Rómovia na prahu transformácie“ in Michal Vašečka, ed., *Čačipen Pal o Roma – Súhrnná správa o Rómoch* (Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2003) s.86 a nasled.

4 *Yordanova a ďalší proti Bulharsku* zo dňa 24. apríla 2012 (*Sťažnosť* č. 25446/06)

ležitosť kontextu vzniku nelegálnych osád. Týkal sa plánovaného búrania rómskej osady v Sofii. ESĽP pri posudzovaní prípadu uviedol, že aj keď sú samosprávy vo všeobecnosti oprávnené odstrániť príbytky tých, ktorí obývajú obecnú pôdu nelegálne, do úvahy treba zobrať fakt, že niekoľko dekad štátne orgány nič v tomto smere nerobili a fakticky tolerovali existenciu osady. Ak na nejakom území dlhodobo žije znevýhodnená komunita a hrozí jej, že ostane bez domova, nemôže byť jej prípad posudzovaný rovnako ako v rutinných prípadoch odstraňovania jednotlivcov z nelegálne obsadeného pozemku. Keďže sa bulharské štátne orgány nepokúsili reálne nájsť riešenie na alternatívne bývanie, neobstál ani argument Bulharska, že obydliá nespĺňajú zdravotné a iné bezpečnostné požiadavky. Rovnosť tiež neznamená identické zaobchádzanie bez ohľadu na existujúce znevýhodnenie. Súd preto vzal do úvahy aj fakt, že sťažovatelia boli Rómovia, ktorí sú dlhodobo v marginalizovanej pozícii a nemožno s nimi zaobchádzať rovnako ako s inými. Aj keď súd uznal, že štát nemôže poskytnúť bývanie každému, poukázal na to, že má povinnosť poskytnúť prístrešok najohrozenejším skupinám. Súd tak dospel k záveru, že násilné vystaňovanie sťažovateľov a zburanie ich chatrčí by porušilo ich právo na súkromný a rodinný život zaručený článkom 8 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd („dohovor“).

„Rovnosť neznamená identické zaobchádzanie bez ohľadu na existujúce znevýhodnenie.“

V prípade Yordanova a ďalší vs. Bulharsko preto ESĽP vzal do úvahy aj fakt, že sťažovatelia boli Rómovia, ktorí sú dlhodobo v marginalizovanej pozícii a nemožno s nimi zaobchádzať rovnako ako s inými.“

Podľa ústavy sa musia zákony interpretovať v medziach medzinárodných dohôd o ľudských právach, akou je aj dohovor. Je preto otáznou, či je búranie rómskych chatrčí a domov vo Vrútkach a Batizovciach v uplynulých mesiacoch zákonné práve s prihliadnutím na medzinárodné ľudské práva. Obecné úrady podľa dostupných informácií neriešili alternatívne bývanie pre ich obyvateľov, medzi ktorými boli v našej spoločnosti najohrozenejšie skupiny – rómske deti a ženy. Prípady, kedy sú chudobní Rómovia vyhnaní na ulicu pritom nie sú ojedinelé. Stávajú sa znepokojujúcim trendom, do ktorého nebezpečne zasiahli aj pravicoví extrémisti. A to bez ohľadu na to, že možnosti takýchto skupín riešiť si bývanie tzv. legálnym spôsobom sa často približujú nule.

„Podľa Ústavy SR sa musia zákony interpretovať v medziach medzinárodných dohôd o ľudských právach. Je preto otáznou, či je búranie rómskych chatrčí a domov v uplynulých mesiacoch zákonné. Zároveň je to nič neriešiaci postup a nemá nič spoločné so slušnou demokratickou spoločnosťou.“

SĽUŠNÁ ALTERNATÍVA K BÚRANIU NELEGÁLNE POSTAVENÝCH PRÍBYTKOV CHUDOBNÝCH RÓMOV EXISTUJE

Demolácia jediných príbytkov najchudobnejších ľudí z nepopulárnej minority je otáznou nielen z právneho hľadiska. Je to nič neriešiaci postup a nemá nič spoločné so slušnou demokratickou spoločnosťou. Nie všetky obce

„Množstvo obcí úspešne vysporiadali majetkové pomery (aj) v záujme riešenia bytovej situácie chudobných komún medzi iným výmenami, výkupom, vydržaním či zriaďovaním vecného bremena. Výraznejší posun v tejto oblasti však zrejme vyžaduje výraznejšiu intervenciu štátu. Pri hľadaní riešení by sa oplatilo vypočítať starostov a starostky, ktoré majú na Slovensku zrejme najrelevantnejšiu expertízu v tejto oblasti.“

5 Pozri detailnejšie o rôznych možnostiach a skúsenostiach Alexander Mušinka (ed.) (Ne)legálne osady: Možnosti samospráv a mechanizmy vysporiadania pozemkov v prostredí rómskych osídlení (Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej Univerzity, 2012), s. 15.

na Slovensku sa vydali cestou, ktorú zvolil Demeter, Žiar nad Hronom, či najnovšie Vrútky či Batizovce. Nemálo starostov a starostiek už dávno pochopilo, že rozvoj obcí a miest je podmienený úspešnou integráciou rómskej menšiny. Množstvo obcí úspešne vysporiadalo majetkové pomery (aj) v záujme riešenia bytovej situácie takýchto chudobných komún medzi iným výmenami, výkupom, vydržaním či zriaďovaním vecného bremena.⁵ Takíto starostovia a starostky totiž pochopili, že vysporiadanie je podmienkou integrácie menšiny. Dôležitou

podmienkou integrácie je aj získanie finančných prostriedkov napríklad na budovanie infraštruktúry, z ktorých má často výhody celá obec.

Výraznejší posun v tejto oblasti však zrejme vyžaduje výraznejšiu intervenciu štátu tak, ako to navrhuje poslanec Peter Pollák, ktorý pripravuje zákonnú úpravu, ktorá by uľahčila výkup pozemkov obcami. Pri hľadaní riešení by sa však oplatilo vypočítať starostov a starostky, ktoré majú na Slovensku zrejme najrelevantnejšiu expertízu v tejto oblasti.

Netreba však zabudnúť aj na pokrytecký rozmer praxe búrania nelegálnych príbytkov chudobných Rómov. Problém nelegálnych stavieb na Slovensku sa totiž týka aj majetnejších vrstiev spoločnosti. Tie však na rozdiel od chudobných Rómov zjavne disponujú dostatočným sociálnym kapitálom a finančnými prostriedkami na to, aby mohli svoje stavby dodatočne zlegalizovať viac či menej transparentným spôsobom. ■

„Netreba zabudnúť na pokrytecký rozmer praxe búrania nelegálnych príbytkov chudobných Rómov. Problém nelegálnych stavieb sa totiž týka aj majetnejších vrstiev. Tie však zjavne disponujú dostatočnými finančnými prostriedkami na to, aby mohli svoje stavby dodatočne legalizovať.“

PODPORA NEDEMOKRATICKÝCH A OTVORENE DISKRIMINAČNÝCH POLITÍK ZNEPOKOJUJE

ELENA GALLOVÁ KRIGLEROVÁ

Stavanie múrov medzi majoritou a Rómami, postupné a násilné vysťahovanie celých rómskych komún, búranie rómskych obydľí, „skupovanie“ pozemkov predstaviteľmi extrémnej pravice s cieľom „urobiť poriadok“ s Rómami, organizované stretnutia občanov s úmyslom poukázat na „neprispôsobivosť asociálnych živlov“, to všetko sú čoraz častejšie prejavy narastajúceho napätia v spoločnosti.

Situácia sa vyhrotila v júni 2012, keď mestský policajt mimo služby nelegálne držanou zbraňou zavraždil troch členov rómskej rodiny a dvoch zranil. Okrem samotného činu boli zarážajúce najmä reakcie, ktoré sa v médiách následne rozšírili. Z obetí sa stali z hodiny na hodinu vinníci a na sociálnych sieťach a v internetových diskusiách ľudia otvorene požadovali, aby takto brali „spravodlivosť“ do vlastných rúk aj ďalší. Média túto atmosféru do veľkej miery podporovali neustálym poukazovaním na kriminálnu minulosť zavraždených Rómov v porovnaní s dovtedy usporiadaným životom páchatela. Politici reagovali na vzniknutú situáciu až po otvorení listu, ktorý im adresovali zástupcovia a zástupkyne troch mimovládnych organizácií: Centra pre výskum etnicity a kultúry, Rómskeho inštitútu a Slovenského inštitútu pre médiáciu.

„V poslednej dobe narastá podpora nedemokratických a reštriktívnych opatrení voči menšinám a špeciálne Rómom. Negatívne postoje sa začínajú preklápať do ochoty konať alebo podporovať konanie typické pre krajne pravicové združenia.“

Rómovia sú odmietaní naprieč celou spoločnosťou, bez ohľadu na vek, vzdelanie alebo sociálnu vrstvu. V tomto je Slovensko na špičke aj v porovnaní s krajinami, ktoré majú porovnateľné (alebo početnejšie) rómske komunity.

Čo sa však mení v poslednej dobe, je narastajúca podpora nedemokratických a reštriktívnych opatrení voči menšinám a špeciálne Rómom. Nejde

teda už len o to, že ľudia si o Rómoch myslia, že sú neprispôsobiví a tvoria ohrozenie pre väčšinovú populáciu. Negatívne postoje sa začínajú preklápať do ochoty konať alebo podporovať konanie, ktoré je otvorene namierené voči nim. Takéto konanie je typické pre krajne pravicové združenia. Tie majú potrebu násilne preberať do vlastných rúk zodpovednosť za riešenie situácie Rómov alebo iných skupín, ktoré sú vnímané ako hrozba pre spoločnosť.

VÝSKUM O PODPORE PRAVICOVÉHO EXTRÉMIZMU

Aj to bol jeden z dôvodov, prečo sa Nadácia otvorenej spoločnosti spolu s Centrom pre výskum etnicity a kultúry rozhodli v roku 2011 realizovať výskum *Verejná mienka v oblasti pravicového extrémizmu*. Cieľom bolo poodhaliť, aké je podhubie pre šírenie pravicovo extrémistických ideí na Slovensku a aká je podpora extrémistických združení vo verejnosti.

Vo všeobecnosti sú pravicovo extrémistické združenia na Slovensku odmietané a takmer polovica ľudí by ich dokonca zakázala. Mnohí sa prikláňajú k tomu, že tieto združenia by nemali mať povolené propagovať svoju činnosť na verejnosti. Média by o ich činnosti nemali informovať vôbec (25%) a ak, tak len o najdôležitejších záležitostiach policie voči nim (40%). Príslušníci týchto združení by nemali zastávať verejné funkcie. Viac ako 60% ľudí si myslí, že by nemali byť sudcami, policajtm, politikmi, či predstaviteľmi cirkvi. Už menej by verejnosti

„Vo všeobecnosti sú pravicovo extrémistické združenia na Slovensku odmietané a takmer polovica ľudí by ich dokonca zakázala. Prekvapivé v tejto súvislosti je, že samotné odmietanie extrémistických združení ešte ani zďaleka neznamená aj odmietanie postojov, ktoré tieto zoskupenia prezentujú. Pri prehlbovaní ekonomickej krízy môže naďalej dochádzať k oslabovaniu sociálnej súdržnosti a rôzne, aj malé incidenty medzi menšinami a väčštinovou spoločnosťou, môžu eskalovať do výraznejších konfliktov.“

prekázalo, ak by príslušníci extrémnej pravice vykonávali povolanie lekára alebo novinára.

Prekvapivé v tejto súvislosti je, že samotné odmietanie extrémistických združení ešte ani zďaleka neznamená aj odmietanie postojov, ktoré tieto zoskupenia prezentujú. Významná časť verejnosti totiž podlieha autoritárskym tendenciám a má snahu stotožňovať sa s populistickými názormi. Ochota prikláňať sa k „okamžitým riešeniam“ sa objavila v prípade tretiny populácie prostredníctvom názoru, že *ak štát nevie zabezpečiť poriadok, mali by to urobiť ľudia sami, hoci aj násilím*. A práve toto je spôsob, akým v súčasnosti združenia extrémnej pravice aktivizujú verejnosť. Pri prehľbovaní ekonomickej krízy môže naďalej dochádzať k oslabovaniu sociálnej súdržnosti a rôzne, aj malé incidenty medzi menšinami a väčšinou spoločnosťou, môžu eskalovať do výraznejších konfliktov. Výskum poukazuje na to, že priestor na vznik takéhoto konfliktu je na Slovensku pomerne veľký.

PODHUBIE PRE ŠÍRENIE PRÁVICOVÉHO EXTRÉMIZMU JE NA SLOVENSKU POMERNE SILNÉ

Z hľadiska podpory myšlienok pravicového extrémizmu možno spoločnosť rozdeliť na tri kategórie. Prvú, približne 8% populácie, tvoria ľudia, ktorí sa dokážu stotožniť takmer so všetkými skúmanými

„Z hľadiska podpory myšlienok pravicového extrémizmu možno spoločnosť rozdeliť na tri kategórie. Prvú, približne 8% populácie, tvoria ľudia, ktorí sa dokážu stotožniť takmer so všetkými skúmanými ideami pravicového extrémizmu. Druhá, početne najväčšia kategória (až 75% populácie) sa priklonila len k určitej časti výrokov, ktoré tvoria podhubie pravicového extrémizmu. Táto skupina je riziková práve v obdobiach zvyšujúceho sa sociálneho a etnického napätia, pretože pri eskalovaní takéhoto konfliktu by mohla mať tendenciu prikloniť sa skôr k represívnym opatreniam. Približne 16% populácie tvoria ľudia, ktorým sú idey pravicového extrémizmu úplne vzdialené.“

ideami pravicového extrémizmu. V tejto skupine prevažujú muži, ľudia s nižším vzdelaním, takmer výlučne slovenskej národnosti. Ide predovšetkým o voličov Smeru, SNS a HZDS.¹ Pre túto časť populácie je narastajúca kultúrna rozmanitosť jednoznačne negatívny jav. Vo vzťahu k menšinám a cudzincom ľudia z tejto kategórie presadzujú otvorene reštriktívnu až diskriminačnú politiku. Zároveň títo respondenti inklinujú k nedemokratickým a autoritárskym princípom spravovania krajiny a svet chápu ako priestor plný ohrozenia. Sú náchylní podliehať populistickým názorom, ktoré im umožňujú v zjednodušenej forme uchopiť ich vlastné vnímanie sociálneho sveta.

Druhá, početne najväčšia kategória (až 75% populácie) sa priklonila len k určitej časti výrokov, ktoré tvoria podhubie pravicového extrémizmu. Ide

o skupinu ľudí, ktorá fungovanie sociálneho sveta vníma demokratickejšie, neprejavuje otvorené nepriateľstvo voči menšinám a nepodlieha natoľko autoritárskym tendenciám. Napriek tomu ide o pomerne rizikovú skupinu, pretože pri „výbušnejších“ témach, akými je napríklad politika voči Rómom, menšinové práva Maďarov alebo uplatňovanie kultúrnej a náboženskej identity moslimov, sa výraznejšie prikláňa na stranu reštrikcie a k odmietaniu akýchkoľvek menšinových práv. Táto skupina je riziková práve v obdobiach zvyšujúceho sa sociálneho a etnického napätia, pretože pri eskalovaní takéhoto konfliktu by mohla mať tendenciu prikloniť sa skôr k represívnym opatreniam. Ak štát podľa ich názoru zlyhá, môžu mať tendenciu podporiť konanie jednotlivcov alebo skupín, ktoré sa snažia nastoliť poriadok vlastnými silami.

1 Výskum bol realizovaný v roku 2011, kedy SNS ešte bola v parlamente a HZDS sa po prvýkrát po voľbách v roku 2010 do parlamentu nedostalo

Približne 16% populácie tvoria ľudia, ktorým sú idey pravicového extrémizmu úplne vzdialené. Kultúrnu rozmanitosť vnímajú pozitívne ako príležitosť pre rozvoj spoločnosti a zasadzujú sa za rovný prístup k menšinám. Ľudia patriaci do tejto kategórie si udržiavajú kritický odstup od autorít a chápu svoje sociálne okolie ako dôveryhodné. Nemajú nevyhnutne pocit ohrozenia, ktoré by bolo možné spájať s prítomnosťou kultúrne odlišných skupín.

MENŠINY A CUDZINCI SÚ VNÍMANÉ AKO OHROZENIE KULTÚRNEJ INTEGRITY SLOVÁKOV

Pre tvorbu a presadzovanie spravodlivej menšinovej politiky do budúcnosti je veľmi dôležité poznať, ako verejnosť v súčasnosti vníma stále narastajúcu kultúrnu rozmanitosť. Výskum poukázal na to, že napriek početnému zastúpeniu menšín je Slovensko jeho obyvateľmi vnímané stále prísne etnocentricky ako krajina Slovákov. To by bolo samozrejme v poriadku, ak by verejnosť za Slovákov považovala všetkých obyvateľov Slovenska. Avšak kvalitatívna časť výskumu poukázala na to, že verejnosť síce vníma ako Slovákov aj príslušníkov menšín, avšak len vtedy, ak sa dokážu úplne prispôbiť kultúrnym hodnotám väčšinovej (teda slovenskej) spoločnosti. O Slovákoch hovoria ako o štátotvornom národe, ktorý má právo rozhodovať, aké (a či vôbec nejaké) práva môžu menšiny požívať. Prispôbenie sa väčšine znamená vzdať sa akýkoľvek prejavov svojich etnických, náboženských alebo jazykových identít. Prejavy odlišnej kultúrnej, náboženskej alebo

„Napriek početnému zastúpeniu menšín je Slovensko jeho obyvateľmi vnímané stále prísne etnocentricky ako krajina Slovákov. To by bolo samozrejme v poriadku, ak by verejnosť za Slovákov považovala všetkých obyvateľov Slovenska. Avšak kvalitatívna časť výskumu poukázala na to, že verejnosť síce vníma ako Slovákov aj príslušníkov menšín, avšak len vtedy, ak sa dokážu úplne prispôbiť kultúrnym hodnotám väčšinovej (teda slovenskej) spoločnosti. Prispôbenie sa väčšine znamená vzdať sa akýkoľvek prejavov svojich etnických, náboženských alebo jazykových identít.“

jazykovej identity je slovenská verejnosť ochotná akceptovať nanajvýš v súkromnej sfére. Do verejnej sféry takéto prejavy podľa nej nepatria, pretože by mohli ohroziť prevažujúcu slovenskú identitu. To sa týka národnostných menšín (prevažne maďarskej), ale aj cudzincov, ktorí začínajú vytvárať na Slovensku nové komunity. Bezkonfliktné spolužitie s cudzincami si respondenti vedia predstaviť predovšetkým vtedy, ak pôjde o cudzincov z tzv. „kultúrne blízkyh“ krajín (predovšetkým zo západnej Európy). Ako značne ohrozujúci prvok v narastajúcej migrácii sa podľa respondentov javí islam. Ten je jednak spájaný s terorizmom, a jednak vnímaný ako najväčšie ohrozenie kultúrnej integrity Slovenska.

VÄČŠINA PODPORUJE REŠTRIKCIU A OBMEDZOVANIE PRÁV MENŠÍN

Predstavy o spolužití s tradičnými alebo novými menšinami sa výrazne premietajú aj do toho, ako si verejnosť predstavuje úlohu štátu pri prijímaní politík voči týmto skupinám. Tu boli výsledky výskumu snád' najviac znepokojujivé. Poukázali totiž na veľmi nízku akceptáciu rovnosti práv obyvateľov Slovenska. Zarážajúca je podpora rôznych reštriktívnych politík, ktoré hraničia s otvorenou diskrimináciou, prípadne ju prekračujú. Takmer 75% populácie čiastočne alebo úplne súhlasilo s výrokom, že *Štát by mal prijať opatrenia na zníženie pôrodnosti Rómov* a takmer polovica si myslí, že rómske deti by nemali chodiť do školy spolu s nerómskymi. Rovnako polovica respondentov si myslí, že by Maďari nemali hovoriť na verejnosti po maďarsky a nemali by mať právo sami spravovať veci, ktoré sa ich priamo týkajú.

„Výskum poukázal na veľmi nízku akceptáciu rovnosti práv obyvateľov Slovenska. Zarážajúca je podpora rôznych reštriktívnych politík, ktoré hraničia s otvorenou diskrimináciou, prípadne ju prekračujú. Takmer polovica respondentov sa vyjadrila, že rómske deti by nemali chodiť do školy s nerómskymi a že Maďari by nemali na verejnosti hovoriť po maďarsky.“

Podobne reštriktívne opatrenia by boli uplatňované aj voči cudzincom. Až 69% verejnosti si myslí, že *nie je potrebné, aby štát prijal také opatrenia, ktoré by umožnili moslimom zlepšiť praktizovanie svojej viery na Slovensku*. Ešte výraznejší nesúhlas prejavili respondenti s tým, aby si moslimovia žijúci na Slovensku mohli postaviť islamské náboženské centrum. Podľa 40% respondentov by mali byť podnikateľské aktivi-

ty Vietnamcov v porovnaní s ostatnými podnikateľmi prísnejšie kontrolované.

Napriek tomu, že v mnohých krajinách výskumy poukazujú na prítomnosť stabilnej, asi 10 percentnej podpory myšlienok potláčajúcich práva menšín, zázemie pre ich šírenie na Slovensku je oveľa výraznejšie. Veľká časť populácie totiž v sebe nesie potenciál postaviť sa v postojoch, ale aj vo svojom konaní, proti menšinám. Najmä v prípade narastania sociálneho napätia, čoho svedkom na Slovensku nepochybne sme. Média do veľkej miery prispievajú k vytváraniu pocitu ohrozenia zo strany menšín. Politické strany sa momentálne predbiehajú v navrhovaní reštriktívnych a často otvorene diskriminačných opatrení voči Rómom. Na rozdiel od minulosti sa tým už ani netaja. Tlačová beseda predsedu SDKÚ o búraní nelegálnych obydlií priamo pred rómskou osadou je toho symbolickým príkladom. Diskusie na sociálnych sieťach a na blogoch zas do bodky potvrdzujú znepokojivé zistenia nášho výskumu. ■

UTLAČOVANÝ NÁROD?

IVAN ŠIMKO

17.mája 2012 vystúpil na konferencii *Re-inventing Eastern Europe* vo Viedni Larry Wolff, autor takmer rovnomennej knihy o pojme Východnej Európy. Voľne nadväzujúc na niektoré metódy postkoloniálnych štúdií ide o klasiku medzi prácami o „západnom“ ponímaní „Východu“. Vo svojej prednáške sa pokúsil o aktualizáciu témy po 20 rokoch; výsledok bol tak pre neho, ako aj pre mňa ako poslucháča, trochu znepokojivý.

„Vynájdenie“ Východnej Európy predstavuje vytváranie zjednodušeného obrazu o regióne s odlišnou kultúrou a politickými vzťahmi. Tento obraz následne vplyva na kultúrne stereotypy odzrkadľované v umení aj v politike mocností voči regiónu. Pôvodne stotožňovaný s Poľskom, Uhorskom a Ruskom, krajinami na hraniciach kresťanského sveta, „Východ“ nahradil „Sever“ ako zaostalejšiu, no kultúrne príbuznú časť Európy zhruba v 18.storočí. Geografické vymedzenie posilnil rozmach Ruska v 19. storočí, rozpad Osmanskej ríše, a napokon rozdelenie Európy do blokov po 2.svetovej vojne.¹ Za 20 rokov od vydania knihy sa časť „tradičnej“ Východnej Európy - vrátane Slovenska - stala súčasťou EÚ aj NATO, čím sa porušil, ak sa to dá vôbec povedať, reálny základ tohto delenia. Na druhej strane ostalo delenie v iných podobách: v rétorike o „novej Európe“, v špecializovaných CEE štúdiách, ale aj v pretrvávajúcom ľudovom ponímaní Východu ako kultúrne zaostalejšej časti Európy, rodisku lacnej pracovnej sily a pod.

Wolff sa postavil kriticky najmä k dvom bodom. Na jednej strane upozorňuje, že negatívny pohľad na „Východ“ nielenže ostal živý, ale že si ho jeho obyvatelia prisvojili. Vzdávame sa „svojich“ národných identít a preberáme tie na Západe známejšie či prijateľnejšie. Ešte tvrdšiu kritiku zameral na prvotné reakcie na Putinov vzostup. Ten prebral západné ideály zovňajšku v správaní a voľbách. Imponoval ako do európskej kultúry integrovaný „moderný Slovan“, bez ohľadu na politiku, ktorú viedol. Putin podľa Wolffa so západnou podporou kalkuloval a ťažil z nej, aspoň v prvých rokoch. Tak doma vďaka prijatiu západných ideálov o slušnom politikovi, ako aj vonku, keď potreboval privrieť oči svojich partnerov napríklad vo vojne v Čečensku. Teraz, na vrchole moci, sa môže vrátiť ku „svoju“ štýlu vlády.

Putinov prípad je práve pre Slovensko veľmi zaujímavý. Prvé reakcie ministra kultúry k požiaru hradu Krásna Hôrka² a vyjadrenia nového premiéra k „rómskemu problému“³ vzbudzujú predstavu,

že kultúrnu rozmanitosť sami nepotrebujeme rozvíjať. Skôr musíme, lebo je to európsky trend, podmienka spolupráce. Hodnoty ako úcta k dôstojnosti druhého či právo na kultúrne sebaurčenie sú týmto spôsobom relativizované, prezentované ako vplyv aktivistov študovaných a platených v zahraničí alebo ako koncesie v politike medzi krajinou a EÚ. Tieto hodnoty nielenže sú vyhlásené za cudzí „import“, ale dokonca aj dávané do protikladu s domácou kultúrou či národnými záujmami. Pracuje sa s nimi ako s kompromismi, vďaka ktorým krajina získava prístup k eurofondom a dôveryhodnosti investorov. Zároveň ostáva otvorené, nakoľko je potrebné Západu „ustupovať“, aby sa tým nepoškodila modla národných záujmov. A tiež, podobne ako Putin, aktéri týchto káuz vzbudzujú pocit, že je čas aby Brusel privrel oko nad „našími“ riešeniami. Veď „oni“ nevedia, ako to u nás chodí.

Argumentácia aktérov sa v týchto prípadoch dá redukovať na nacionalistický populizmus alebo sekuritizáciu národnostnej politiky v čase krízy.⁴ Rozdiel národných a západných hodnôt je tu však prezentovaný nekriticky. Nacionalizmus silnejší v reakcii na integráciu krajiny do nadnárodných celkov je prirodzený jav, ktorý využíva zmenšenie autonómie krajiny v rozličných oblastiach politiky. Avšak stáva sa nekoherentným a nespravodlivým, keď na jednej strane zneužíva dominantné postavenie voči menšinám, a na druhej sa sám stavia do roly utlačenej menšiny v širšom celku EÚ. Menšinové práva akoby vôbec neboli súčasťou kultúry národa, ktorý nie tak dávno sám bol v menšinovom postavení. Jedine kritická reflexia vývoja nacionalizmu by mohla nájsť príčiny tejto chyby, a zároveň zdôrazniť príbuznosť ideológií tak krajiny, ako aj celku, do ktorého sa integruje. Oproti tomu, argumentácia záväzkami krajiny voči týmto nadnárodným celkom posilňuje nacionalistický sentiment a vytvára odstup od hodnôt, ktoré boli kedysi pre republiku, koniec-koncov, konštitutívne.

Kritika myšlienky jednoliatej východnej Európy je síce základom Wolfovej práce, no zároveň inklinuje k chápaniu jednotlivých národov ako jednoliatych kultúrnych celkov. S vlastnými hodnotovými rámcami nepochopiteľnými pohľadom „zvonka“. Sám Wolff týmto možno nechtiac pretláča ideu jednonárodných štátov izolovaných od svetových tradícií myslenia a odbočuje od nebezpečenstva, ktoré nekritický nacionalizmus prináša. ■

1 L.Wolff – *Inventing Eastern Europe*, Stanford: Stanford Univ. Press, 1996
2 <http://roznava.korzar.sme.sk/c/6293781/hrad-krasna-horka-znicil-poziar.html>, 10.3.2012
3 napr. <http://www.sme.sk/c/6322987/neslusnym-namiesto-davky-daju>

potraviny.html, 1.4.2012
4 Využívanie takejto rétoriky v politickom diskurze na Slovensku je žiaľ pomerne bežné. K ďalším príkladom sekuritizácie na etnickom princípe cf. výročnú správu CVEKu *Menšinová politika na Slovensku v roku 2011*, <http://cvek.sk/main.php?p=aklanok&lang=sk&lang=sk&id=264>, 30.5.2012, s.120f.

ZÚFALÉ UČITELKY A ODMIETANÉ RÓMSKE DETI V DOBŠINEJ

ELENA GALLOVÁ KRIGLEROVÁ

Výrazne emocionálne ladený otvorený list učiteliek z Dobšinej z júna 2012 sa stretol s neočakávaným ohlasom u širokej verejnosti. Slová učiteliek boli vnímané ako zúfale volanie o pomoc pri záchrane podmienok, v ktorých pracujú. Do istej miery možno ich nespokojnosti rozumieť. V súčasnom systéme vzdelávania nesú disproportčné bremeno dlhodobozanedbávaného problému vzdelávania chudobných rómskych detí.

Do tohto bodu možno považovať námietky učiteliek za oprávnené a hodné povšimnutia. Oveľa problematickejšie je to, koho za danú situáciu vinia a po akých zmenách vlastne volajú. Tou zmenou sú podľa nich deti samotné. Rómske deti sú učiteľkami vnímané ako neprispôsobivé, arogantné, bez hygienických návykov a s absolútnym nezájmom o školu.

Takéto vnímanie rómskych detí nie je ojedinelé. Poukázali sme na to vo výsledkoch výskumu o inkluzívnom vzdelávaní, ktorý CVEK realizoval v roku 2012. Rómske deti sú školami často apriori videné ako problém, ktorého je potrebné sa „zbaviť“. A tu je kameň úrazu celého listu.

Učiteľky nežiadajú, aby im štát poskytoval kvalitné podmienky na vzdelávanie detí s rôznymi vzdelávacími potrebami. Za konštatovaním, že deti nechodia do školy, nenasleduje otázka, ako môžu učitelia urobiť školu a učenie sa pre deti atraktívnejšie. Nepýtajú sa, čo urobiť, aby deti do školy chodili radi. Učiteľky by radšej finančne a inak sankcionovali rodičov. Volajú po väčšej represii, a „urobení poriadku“ s tými, vďaka ktorým je podľa nich učenie neznesiteľné. Volajú po ochrane seba samých namiesto ochrany detí, pre ktoré je vzdelávanie určené.

Zabúdajú však, že povinná školská dochádzka je predovšetkým zhmotnením práva detí na vzdelanie, nie represívnym a donucovacím

inštitútom. Aby bolo toto právo naplnené, musí byť vzdelávanie pre deti lákavé, kvalitné a zaujímavé. Viacerí odborníci (napríklad z projektu Dobrá škola) dlhodobo poukazujú na to, že škola v jej súčasnej podobe ani zďaleka nereaguje na potreby súčasných detí. V prípade rómskych je to komplikovanejšie ešte aj o otázku chudoby a symbolického vylúčenia, vďaka ktorému je väčšinový vzdelávací systém pre tieto deti úplne cudzí. Ak by list učiteliek čítali samotné deti, cítili by sa v škole nechcené.

Apel na ministerstvo školstva je nepochybne na mieste. Roky diskutované reformy

školstva boli doteraz vždy len kozmetickou úpravou, ktorá školám priniesla skôr nárast administratívy ako reformu hodnôt a filozofie školy. Akékoľvek opatrenia v súčasnej podobe školského systému budú v podstate len konzervovať frustráciu, pretože nemôžu viesť k želaným zmenám. Škola je formou služby a tá je odvodená od slova slúžiť. Slúžiť deťom, pre ktoré je určená. Možno aj preto by bolo zaujímavé prečítať si otvorený list, ktorý by napísali samotné deti v základnej škole Dobšiná. Lebo o tie ide v prvom rade.

PS: Učiteľky sú profesionálky, ktoré si toto povolanie vybrali samé. Pre ne existuje možnosť zmeniť povolanie, ak sa im podmienky pre vzdelávanie zdajú neznesiteľné. Avšak rómske deti si nemôžu príliš vyberať, do akej školy budú chodiť. Ak sa tam stretávajú s odmietaním a obviňovaním za podmienky, v ktorých žijú, musia sa tomu prispôbiť. Inak nasleduje represia a ešte väčšie odmietanie. Školská dochádzka je pre ne povinnosťou. Bez ohľadu na to, aká škola je. ■

„Zabúda sa, že povinná školská dochádzka je predovšetkým zhmotnením práva detí na vzdelanie, nie represívnym a donucovacím inštitútom.“

O PREDSTAVÁCH O RÓMOCH A NASTAVENÍ VEREJNÝCH POLITÍK: SPRÁVA Z VÝSKUMU

LUBOŠ KOVÁCS, MARTIN KANOVSKÝ

Primárna výskumná pozornosť sa venuje hlavne segregovaným rómskym lokalitám. V nich však žije iba menšia časť rómskych obyvateľov. Náš terénny výskum¹, ktorého vybrané zistenia prezentujeme v tomto článku, sa zameriava na integrovaných Rómov, ktorí žijú v akejsi „šedej zóne“ sociálnych bytov: na hranici medzi úplnou integráciou a úplnou segregáciou. Ide o veľmi početné a zraniteľné skupiny, ktoré síce nebývajú v segregovaných osadách, majú rodinné, biografické, sociálne a pracovné skúsenosti, no ocitli sa v sociálnom medzipriestore, z ktorého vedú v podstate iba tri cesty. Tými sú pád na úplné dno a odsťahovanie sa do segregovanej lokality, úporná snaha dostať sa z „dočasného“ sociálneho medzipriestoru späť do pôvodného, integrovaného priestoru, alebo dlhodobé prežívanie v sociálnych bytoch bez perspektívy.

1 Tento stručný prehľad ani zďaleka neuvádza všetky výsledky, ani kompletný prehľad metodiky, spôsobov kódovania a analýzy dát a údajov – to bude zverejnené až v pripravovanej monografii. Úlohou tohto článku je iba elementárna informácia. Je potrebné zdôrazniť, že sociálno-antropologický výskum má svoje špecifiká: ide o dlhodobý pobyt (v tomto prípade dvakrát po dva mesiace nepretržite) v skúmanej lokalite, s množstvom presne pripravených hĺbkových rozhovorov a zúčastnených pozorovaní, čiže sa nejedná o zhrnutia pochádzajúce z niekoľkodňových návštev

LOKALITA A METODIKA VÝSKUMU

Terénny výskum sme realizovali v meste Košice, systematicky s obyvateľmi jedného z domov so sociálnymi bytmi, v obdobiach júl – august 2010 a júl – august 2011.

V rámci Košíc fungujú pod správou Bytového podniku mesta Košice viaceré bytové domy so sociálnymi bytmi. Našimi informátormi boli obyvatelia bytového domu na sídlisku Sever s 90 bytmi. Z týchto bytov je 35 dvojizbových a 55 jednoizbových.

Všeobecne záväzné nariadenie mesta Košice č. 61., 2002 vymedzuje vzorku vyhovujúcich žiadateľov o sociálny byt pomerne presne. Mesačný príjem týchto žiadateľov nemôže prevyšovať trojnásobok životného minima. Príjmy osôb žiadajúcich o jeden byt sa posudzujú spoločne. Príslušníci týchto rodín nemôžu byť vlastníkami bytov, resp. o ne nemohli prísť vlastným pričinením. Podmienkou pre podanie si žiadosti o sociálny byt je aj trvalý pobyt v meste Košice v období dlhšom ako päť rokov. Zmluva na byt sa uzatvára s novým uchádzačom na obdobie troch rokov a na základe plnenia podmienok prenájmu môže byť po uplynutí tejto doby predĺžovaná spravidla vždy o jeden rok. V prípade neplnenia podmienok je nájomník bytu na základe súdneho rozhodnutia vysťahovaný

z bytového domu s tým, že zo zmluvy mu nevyplýva nárok na náhradné ubytovanie. Z týchto dôvodov nie je možné prihlásiť si byt v dome so sociálnymi bytmi ako adresu trvalého bydliska.

Okrem oficiálnej politiky pridelovania bytov je tu ešte séria neoficiálnych krokov úradníkov so snahou o integráciu skupiny sociálne vylúčeného obyvateľstva. Tieto kroky závisia v prvom rade od neohlásených návštev bydlísk uchádzačov sociálnymi pracovníkmi. Na základe vyhodnoteného stupňa úrovne bývania sú týmito pridelované byty podľa istých neoficiálnych pravidiel. Sociálni pracovníci delia týchto žiadateľov podľa akýchsi nepísaných sociálnych štandardov (podľa ich slov: „stupňa ich začlenenía do spoločnosti“). Preferované sú osoby s počtom detí nižším ako tri, a aspoň jeden z členov rodiny je zamestnaný. Ľudí s najvyšším stupňom tohto tzv. sociálneho štandardu umiestnia do bytového domu, kde žije menej obyvateľov, bytový štandard je vyšší a vyššie sú tu aj poplatky za nájomné. Tomuto opisu zodpovedajú menšie bytové domy na uliciach Herlianska a Adlerova. Žiadatelia s nižšou úrovňou vyhodnotenia životného štandardu sú ubytovávaní v bytových domoch na Sládkovičovej a Popradskej ulici.

Po niekoľkých stretnutiach a konzultácii s príslušným sociálnym pracovníkom sa môže príslušný úradník rozhodnúť upovedomiť obyvateľa bytového domu na Sládkovičovej ulici o uvoľnení bytu v dome na Popradskej, resp. Herlianskej ulici. Tento si následne môže podať žiadosť. Takto má žiadateľ šancu postupne sa za niekoľko rokov dostať zo segregovanej lokality, akou je napríklad sídlisko Luník IX, či osada na Demeteri, až do bytového domu na Herlianskej ulici s vyšším štandardom bytov. S takýmto posunom jednotlivca sa automaticky spája aj vyššia sadzba nájomného pre žiadateľa o byt vyššieho štandardu. Primárnym následkom tejto politiky je ucelený sociálno-ekonomický profil vzorky obyvateľstva jednotlivých bytových domov, ktorý sa čiastočne dá odstupňovať na základe štandardu bytov v danej lokalite.

V bytovom dome na Sládkovičovej ulici ide až na výnimky o rodiny s deťmi, resp. neúplné rodiny s deťmi, vo vekovom rozmedzí rodičov od 30 do 50 rokov. Prevažná väčšina pochádza z mesta Košice, kde žijú aj ich príbuzní a rodičia a práve títo obyvatelia sa snažia (niektorí krátkodobo, iní dlhodobo) osamostatniť od svojich príbuzných a založiť si vlastnú domácnosť. Všetci majú skúsenosti zo života v prenajatých bytoch v rámci rôznych lokalít mesta, kde majú aj príslušné sociálne siete. Všetci obyvatelia majú skúsenosti s uplatnením na pracovnom trhu a niektorí aj istý stupeň kvalifikácie. Ide väčšinou o sociálne slabšie skupiny obyvateľstva, ktoré si nemôžu dovoliť prenájom bytov vyššieho štandardu, resp. sociálnymi pracovníkmi mestského magistrátu neboli vyhodnotení ako spôsobilí využívať tieto byty. Všetky charakteristiky tohto druhu majú priamy vplyv na ich integračné stratégie a ciele.

Je samozrejme nutné uviesť, že obyvateľmi bytových domov nie sú ani zďaleka výlučne Rómovia. Podiel majority je vždy pomerne vysoký, v bytoch najnižšieho štandardu asi 20 %, v bytoch vyššieho štandardu však podstatne vyšší, od 50 do 70 %.

VYBRANÉ ZISTENIA

Pri usudzovaní o Rómoch existuje tak u príslušníkov majority, ako aj u integrovaných Rómov ucelený súbor predstáv, ktoré vidia rómsku minoritu ako homogénnu skupinu. Tá sa podľa tohto komplexu predstáv v konkrétnych kultúrnych, sociálnych, či ekonomických charakteristikách líši od majoritného spoločenstva. Týmto charakteristikám je pripisovaná (obomi skupinami) negatívna konotácia. To slúži pri určitom zjednodušení ako argument pri opisovaní vzťahu týchto dvoch (abstraktných) skupín ako rozporuplného, až konfliktného, založeného na kultúrnych, sociálnych či ekonomických antagonizmoch. A to **napriek** faktu, že mnohí jednotlivci majority a minority spolu bezproblémovo komunikujú a interagujú v každodennom živote. (Abstraktné chápaná) skupina Rómov je z pohľadu majority, ale aj mnohých integrovaných Rómov považovaná za marginálnu, problémovú skupinu, ktorá na základe takto vnímaného vzťahu s majoritou, prípadne kvôli viacerým vlastným interným vzťahom a charakteristikám, ostáva dlhodobo na okraji spoločnosti. Samotní Rómovia si následne osvojujú, zdieľajú a prenášajú tieto negatívne charakteristiky na iných Rómov a na jednej strane sa k svojej identite hrdo hlásia (pokiaľ ide o domnelý pôvod, bájný „temperament“, kultúrnu identitu) a na strane druhej ju prudko odmietajú (pokiaľ ide o sociálne

vylúčenie, problémovosť, neporiadok, neprispôsobivosť – „to nie sme my, my nie sme nejakí Cigáni“).

Pravidelné interakcie s integrovanými príslušníkmi rómskej minority sú pre informátorov z majority empirickou evidenciou o zásadnej odlišnosti týchto jednotlivcov od všeobecne zdieľaných abstraktných predstáv o Rómoch. Títo informátori skutočne reflektujú rozdiely medzi svojimi (zväčša stereotypizovanými) konceptmi skupiny Rómov a integrovanými príslušníkmi rómskej minority. Spätne však tieto rozpory do svojich vedomostí nekomunikujú spôsobom, ktorý by minimalizoval stereotypizované predstavy o abstraktnej skupine Rómov. Skôr naopak – keďže na týchto rómskych jednotlivcov stereotypné charakteristiky pre pomyselnú skupinu Rómov nesedia, konkrétni jednotlivci sú zo skupiny kategoriálne vyňatí. Členstvo v skupine Rómov im naďalej nie je pripisované. Integrovaní Rómovia sú považovaní za veľmi netypických a nereprezentatívnych zástupcov tejto skupiny, prípadne ešte častejšie nie sú považovaní za príslušníkov rómskej minority vôbec. Môžu byť týmto názvom označovaní, ale zdôrazňované je ich pomyslené členstvo v **majoritnej** skupine. Toto je veľmi zaujímavý výsledok, pretože v sociálnych vedách, i v integračných politikách sa automaticky predpokladá, že každodenné integračné interakcie medzi majoritou a minoritou minimalizujú **stereotypy**, avšak ponechajú nedotknutú samotnú **kategorizáciu** – príslušnosť jednotlivca do abstraktnej skupiny: „Rómovia sú iní, no nie menejcenní“. Akoby vládla predstava, že je možné uznať kategoriálnu odlišnosť samotných skupín, no neprípisovať stereotypné charakteristiky tým členom skupiny, ktorí sú integrovaní. Ukazuje sa však, že to tak nie je a sociálne interakcie majú na kognitívnu kategorizáciu **úplne iný vplyv**. Stereotypizované predstavy o abstraktnej skupine Rómov sú naďalej zachovávané v plnej sile, a to na základe stereotypných rozprávání a útržkovitých informácií z rozličných zdrojov – priamych, nepriamych, mediálnych či iných. Práve s týmito plne zachovanými stereotypnými predstavami sú charakteristiky integrovaných príslušníkov rómskej minority dávané do kontrastu. Pri výpovediach o tejto abstraktnej skupine však vo väčšine prípadov úplne chýba akákoľvek reflexia vo forme osobných skúseností. Aj v prípade osobných skúseností, vzťahujúcich sa na túto skupinu ide len o jednorazové náhodné stretnutia s príslušníkmi marginálnych skupín v širšom priestore mesta, ktorým sú charakteristiky typické pre skupinu pripísané na základe hodnotenia pozorovateľa. Etnická, rasová, prípadne národnostná príslušnosť týchto jednotlivcov na základe tohto druhu kontaktov nemá byť na základe čoho exaktne rozoznaná. Môže byť iba odhadnutá náhodne, prípadne ostáva neznáma. Platí síce, že existuje negatívna korelácia medzi stupňom integrácie Rómov a uplatňovaním stereotypov vo výpovediach majority o nich. Avšak konkrétny komunikatívny, sociálny a kognitívny spôsob, ako sa to deje, súvisí s neaplikovaním **celej kategórie** a nie s neaplikovaním **stereotypov**. Ukazuje sa, že spojenie stereotypov so sociálnou kategorizáciou je také silné, že sa prakticky nedá narušiť. Neaplikovanie stereotypov na konkrétne osoby sa dá dosiahnuť iba za cenu neaplikovania celej kategórie. To platí nielen o príslušníkoch majority, ale aj u integrovaných príslušníkov rómskej minority, ktorí poskytujú presne také isté odpovede.

Reprezentácie samotné (týkajúce sa etnicity, pozície Rómov v sociálnej hierarchii), akokoľvek sú fiktívne, sú tu chápané nie ako subjektívne dojmy, ale ako objektívny fakt, prítomný v usudzovaní príslušníkov majority a rómskej minority. Tieto reprezentácie sa museli v lokalite rozšíriť z rovnako objektívnych sociálnych a kultúrnych dôvodov. Lokalita prešla počas histórie svojej existencie niekoľkými spoločenskými zmenami, a tie sa podpísali tak na sociálnych vzťahoch majority a rómskej minority, ako aj na usudzovaní členov oboch skupín. Netvrdíme s úplnou istotou, že rovnaké konkrétne predstavy o rómskej minorite sú rozšírené univerzálne. To platí iba o základných princípoch kognitívneho usudzovania. Skôr si myslíme, že obsahové podobnosti budeme nachádzať v lokalitách s rovnakým historickým a politickým zázemím, v ktorých konkrétne makro- a mikropolitické kroky môžu mať priamy dosah na rozširovanie konkrétnych sociálnych reprezentácií a tiež v tých lokalitách, kde vzťahy majority a rómskej minority fungujú na približne rovnakom základe.

Tu sa nám napríklad otvára veľký priestor pre skúmanie reflexie historických a politických zmien v usudzovaní majority a rómskej minority o Rómoch. Je veľmi pravdepodobné, že značnú zodpovednosť za obsah predstáv, ako aj za konkrétne sociálne praktiky v konkrétnych lokalitách môžu niesť oficiálne politiky, ktoré prezentujú skupinu a jej správanie

účelovo, s nezamýšľaným zámerom rozšíriť o nej konkrétny typ reprezentácií. Rovnako je to s mikropolitikami, prípadne politikami organizácií v rámci rómskeho etnika v niektorých krajinách. Na našom území to môže byť napríklad asimilačná politika z obdobia socializmu, ktorá mala zásadný vplyv na vnímanie Rómov ako sociálnej, nie kultúrnej skupiny, keďže táto politika prezentovala „rómstvo“ ako charakteristiku prevzatú z obdobia kapitalistickej spoločnosti, ktorej sa vraj bude možné zbaviť prijatím spôsobu života robotníckej triedy. V kontraste s touto politikou môže byť súčasná vládna politika, prípadne snahy mimovládnych organizácií o uprednostňovanie rómskej „kultúry“ či „identity“. Často ide aj

OTVORENÝ LIST PREDSTAVITEĽOM ŠTÁTU K STUPŇUJÚCEMU SA NAPÄTIU A NÁSILNÉMU KONANIU VOČI RÓMOM

CVEK

CVEK spolu s Rómskym inštitútom a Slovenským inštitútom pre mediáciu adresovali otvorený list (viď rámček) predstaviteľom štátu, v ktorom žiadajú o dôrazné odsúdenie extrémne nenávisťných reakcií verejnosti na incident v Hurbanove, kedy policajt mimo služby nelegálne držanou zbraňou zastrelil troch Rómov a dvoch ťažko zranil. Nech už bol motív tohto činu akýkoľvek, myslíme si, že reakcie, v ktorých verejnosť tento čin schvaľovala či dokonca oslavovala, je nutné nekompromisne odsúdiť. Z tohto dôvodu si vážime vyjadrenie nového vládného splnomocnenca pre menšiny, László A. Nagya, v ktorom vyjadril svoje pohoršenie nad reakciami niektorých skupín verejnosti s výrazne rasistickým podtónom.¹

Otvorený list predstaviteľom štátu k stupňujúcemu sa napätiu a násilnému konaniu voči Rómom reakciám verejnosti ako alarmujúcemu prejavu etnickej neznášanlivosti v kontexte posledných udalostí v Hurbanove

CVEK, Rómsky inštitút a Slovenský inštitút pre mediáciu

v súvislosti s útokom na rómsku rodinu v Hurbanove žiadajú prezidenta SR, vládu SR, Národnú radu SR a orgány verejnej správy, aby:

1. okamžite odsúdili etnickú (národnostnú) neznášanlivosť, ktorá sa prejavila v súvislosti s touto tragédiou,
2. zdržali sa prijímania represívnych protirómskych opatrení a
3. prijali proaktívne opatrenia na elimináciu narastajúcej neznášanlivosti voči Rómom,
4. dohľadli na dôkladné prešetrenie motívu útoku na rómsku rodinu v Hurbanove.

Výskumy dlhodobo upozorňujú na hlboko zakorenené predsudky a nenávisť voči príslušníkom rómskej menšiny. Podľa reprezentatívneho sociologického výskumu z roku 2010 takmer dve tretiny opýtaných podporovali otvorene diskriminačné až genocídne protirómske opatrenia. Incident v Hurbanove, ktorého obeťou bola rómska rodina, v drvivej časti reakcií verejnosti v masmédiách a na internete potvrdil tento alarmujúci stupeň etnickej neznášanlivosti.

S ohľadom na stupňujúcu neznášanlivosť voči Rómom neprekvapuje, že narastá popularita pravicových extrémistických hnutí, ako aj individuálnych činov namierených voči Rómom, ktoré začínajú nahrádzať štát a za tichého súhlasu veľkej časti verejnosti zneužívajú právo na presadzovanie radikálnych riešení. Pripomíname históriu 20. storočia, ktorá poukazuje na to, že dnešný strach v rómskych osadách onedlho môže znamenať obmedzenie slobôd aj pre tých, ktorí si dnes myslia, že sú „viac ľuďmi“, ako ich rómski susedia v chudobných chatrčiach.

Moderná ústavná demokracia, ktorá sa hlási k rešpektu ľudskej dôstojnosti každého človeka nemôže tolerovať stav, kedy je časť jej obyvateľov každodenne ponižovaná a vystavovaná fyzickým a verbálnym prejavom neznášanlivosti. Žiadna z doterajších vlád pritom neprijala a neimplementovala politiku, ktorá by umožnila časti rómskej

1 <http://www.vlada.gov.sk/vyhlasenie-splnomocnenca-vlady-sr-pre-narodnostne-mensiny-v-suvlosti-s-tragickou-udalostou-v-hurbanove/>

o ciele či nepriame snahy vysvetľovať zásadnou odlišnosťou tejto domnejšej kultúry problémy pri integrácii rómskej minority a marginalizovať sociálne a ekonomické dôvody. To môže mať za následok aj pripisovanie problémov spôsobených nedostatočnými sociálnymi a ekonomickými podmienkami kultúrnym špecifikám rómskej minority, čo je však veľmi nebezpečná taktika, pretože tým sa tieto dôvody prenášajú na akési hlboké, mysteriózne, priam neodstrániteľné príčiny. A to vedie k rezignácii na sociálne riešenia. Toto všetko sa preskúmateľným spôsobom bezpochyby odrzkadľuje na zásadných predstavách o definičných znakoch tejto skupiny a členstve v nej, takže to ani zďaleka nie je nevinné. ■

menšiny vymaniť sa z pasce závislosti a vylúčenia. Namiesto budovania spoločnosti založenej na princípoch ľudských práv, predstavitelia verejnej moci mlčky tolerujú segregáciu vo vzdelávaní a stavenie múrov oddeľujúce chudobné rómske komunity. Bez ohľadu na medzinárodné ľudskoprávne zmluvy a z nich vyplývajúce záväzky, starostovia búrajú rómske obydlia a vyhŕňajú na ulicu najohrozenejšie skupiny tejto spoločnosti – rómske deti a ženy.

Žiadame prezidenta, aby sledoval dôkladné prešetrenie motívov útoku na rómsku rodinu v Hurbanove príslušnými orgánmi a spoločne s ostatnými predstaviteľmi štátu v kontexte udalostí v Hurbanove odsúdil následné nenávisťné prejavy väčšiny verejnosti.

Žiadame premiéra, vládu SR, členov Národnej rady SR, aby razantne odsúdili etnickú neznášanlivosť, prestali používať voči Rómom populistickú rétoriku, a začali reálne riešiť komplexný prístup k chudobným rómskym komunitám v súlade s dodržiavaním komplexných ľudských a občianskych práv aj najslabšej a najzraniteľnejšej vrstvy obyvateľov Slovenskej republiky.

Klára Orgovánová, Rómsky inštitút

Jarmila Lajčáková, Centrum pre výskum etnicity a kultúry

František Kutlík, Slovenský inštitút pre mediáciu

MENŠINOVÁ POLITIKA NA SLOVENSKU

Kritický štvrťročník

ISSN 1338-4864

Evidenčné číslo na MK SR EV 4413/11

Centrum pre výskum etnicity a kultúry
Klariská 14, 811 03 Bratislava
tel.: (+421 2) 54 63 06 77
e-mail: info@cvek.sk
www.cvek.sk

Šéfredaktorka: Jarmila Lajčáková

Asistentka šéfredaktorky: Alena Chudžíková

Jarmila Lajčáková a Elena Gallová Kriglerová pôsobia v Centre pre výskum etnicity a kultúry ako výskumníčky.

Zuzana Številová je právnička a pôsobí v Lige za ľudské práva.

Ivan Šimko je doktorandom na Viedenskej univerzite a zaoberá sa medzikultúrnou filozofiou.

Ľuboš Kovács je doktorandom na Ústave sociálnej antropológie FSEU UK v Bratislave.

Martin Kanovský je riaditeľom Ústavu sociálnej antropológie FSEU UK v Bratislave. Zaoberá sa identitou, etnicitou a kognitívnou antropológiou.

Mediálny partner: SITA

Vychádza v rámci projektu Monitorovanie menšinovej politiky na Slovensku, ktorý podporil **Think Tank Fund Open Society Foundations**.

Grafická úprava a tlač: Renesans, spol. s r.o.

CVEK
centrum pre výskum
etnicity a kultúry